

Bruxelles, 6.12.2023.
SWD(2023) 408 final

RADNI DOKUMENT SLUŽBI KOMISIJE

Vodič o dobroj izbornoj praksi u državama članicama za sudjelovanje građana s invaliditetom u izbornom postupku

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Ključni problemi s kojima se suočavaju građani s invaliditetom	8
3. Okvir EU-a	9
3.1. Ugovori	9
3.2. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom	9
3.3. Povelja EU-a o temeljnim pravima	10
3.4. Izborna prava EU-a	10
3.5. Biračka prava mobilnih građana EU-a	11
3.6. Transparentnost političkog oglašavanja	12
3.7. Drugi tekstovi prava EU-a	12
4. Međunarodni standardi primjenjivi na države članice EU-a	13
5. Okruženja kojima se podupire sudjelovanje na izborima	14
5.1. Osmišljavanje posebnih politika	14
5.2. Informiranje i mijenjanje stavova	15
5.3. Suradnja s organizacijama koje podupiru prava osoba s invaliditetom	16
5.4. Povećanje pristupačnosti i upotrebljivosti zgrada	17
5.5. Osposobljavanje i posebna potpora za izborne službenike	17
6. Informiranje osoba s invaliditetom tijekom izbornog ciklusa	18
6.1. Pristupačnost službenih komunikacija	18
6.2. Pristupačnost političkog oglašavanja	20
7. Univerzalan dizajn i razumna prilagodba u izbornom ciklusu – postupci, sadržaji i materijali	21
7.1. Postupci registracije	21
7.2. Povećanje pristupačnosti biračkih mjesta, glasačkih kabina i glasačkih kutija	22
7.3. Povećanje pristupačnosti glasačkih listića	24
7.4. Povećanje pristupačnosti uređaja za glasovanje	26
7.5. Dodatne metode glasovanja	26
7.6. Pristup rješavanju izbornih sporova	28
7.7. Prikupljanje podataka o sudjelovanju osoba s invaliditetom na izborima	28
7.8. Praćenje i ocjenjivanje pristupačnosti izbora	30
8. Završna razmatranja	31
Prilog 1. – Okvir za omogućivanje pristupa izborima osobama s invaliditetom	34
Prilog 2. – Primjeri kontrolnog popisa za ocjenu pristupačnosti biračkih mjesta	36
Prilog 3. – Primjer općih preporuka za službenike na biračkom mjestu	37

Prilog 4. – Primjer kako osigurati pristup prostorijama biračkog mjesta	39
Prilog 5. – Primjer kako dizajnirati pristupačno biračko mjesto	39
Prilog 6. – Primjeri prilagođenih glasačkih kabina	40
Prilog 7. – Pojam invaliditeta koji države članice upotrebljavaju u kontekstu izbora .	40
Prilog 8. – Pravo i norme EU-a koje su relevantne u kontekstu pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom	43
Prilog 9. – Ishodi fokusne skupine o pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom koju je Komisija organizirala 7. rujna 2023.	46
Prilog 10. – Dostupnost pomoćnih alata, pristupačne glasačke kabine i glasačke kutije	48
Prilog 11. – Dodatne mogućnosti glasovanja dostupne osobama s invaliditetom u državama članicama EU-a	50

1. Uvod

Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen pri preuzimanju dužnosti najavila je da će izgradnja Unije ravnopravnosti biti jedan od glavnih prioriteta njezine Komisije ⁽¹⁾.

Mogućnost sudjelovanja u izborima ključna je za dinamičnu demokraciju. To ne uključuje samo pravo glasa, već i mogućnost kandidiranja na izborima, učlanjenja u političku stranku, sudjelovanja u izbornom postupku u svojstvu izbornog službenika ili promatrača izbora te pristupa informacijama. Uključuje i mogućnost slobodnog i poštenog te potpuno tajnog izražavanja izbornih preferencija. Svi bi građani trebali moći djelotvorno sudjelovati u političkom životu EU-a. Svaki je glas važan, ali sudjelovanje u političkom životu mnogima je ipak i dalje teško.

Osobe s invaliditetom u EU-u još se uvijek suočavaju s poteškoćama u ostvarivanju svojih biračkih prava. Otprilike 27 % stanovništva EU-a ima neki oblik invaliditeta ⁽²⁾. Među njima su osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s raznim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s ostalima.

Države članice dužne su svoje nacionalne izbore organizirati u skladu sa svojim međunarodnim obvezama. Komisija podržava razmjenu dobrih primjera iz prakse, među ostalim u vezi s pristupačnim uređajima za glasovanje i posebnim prilagodbama te pružanjem mogućnosti biračima s invaliditetom. EU financira i rad organizacija osoba s invaliditetom na razini EU-a radi senzibiliziranja javnosti o njihovim pravima i zagovaranja tih prava te radi povećanja kapaciteta organizacija koje su njihove članice.

U izvješću ⁽³⁾ Komisije o izborima za Europski parlament 2019. istaknuto je da se građani s invaliditetom suočavaju s dodatnim preprekama pri ostvarenju svojih biračkih prava ⁽⁴⁾. U izvješću se naglašava važnost otklanjanja tih prepreka za sljedeće izbore za Europski parlament.

Europski parlament naglasio je važnost podupiranja biračkih prava osoba s invaliditetom. U rezoluciji od 26. studenog 2020. o analizi europskih izbora pozvao je države članice da pojačaju razmjenu najboljih praksi kako bi poboljšale pristup biračkim mjestima za osobe s invaliditetom. Istaknuo je da su za birače s invaliditetom praktični načini glasovanja jednako važni kao i pristup informacijama ili biračkim mjestima. U rezoluciji od 10. ožujka 2022. o Izvješću o građanstvu EU-a 2020. Europski parlament pozvao je Komisiju i države članice da u okviru europske

¹ [Političke smjernice za sljedeću Europsku komisiju 2019.–2024.](#)

² [Statistički podaci | Eurostat \(europa.eu\).](#)

³ [Izvješće o izborima za Europski parlament 2019.](#)

⁴ U izvješću Komisije upućuje se i na izvješće Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora u kojem se procjenjuje da je moguće da je 800 000 građana EU-a iz 16 država članica bilo lišeno prava na sudjelovanje u izborima za Europski parlament 2019.

mreže za suradnju u području izbora ⁽⁵⁾ razmjenjuju i promiču najbolje prakse o tome kako odgovoriti na posebne izborne potrebe skupina građana u nepovoljnom položaju kako bi se povećalo njihovo sudjelovanje na izborima i kako bi im se omogućilo da ostvare svoja glasačka prava na sljedećim izborima za Europski parlament.

U Zakonodavnoj rezoluciji o Prijedlogu uredbe o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima ⁽⁶⁾ Europski parlament pozvao je države članice da svim građanima osiguraju pristup informacijama i glasovanje na ravnopravnoj osnovi, uključujući osobe s invaliditetom. To primjerice uključuje najam prilagođenih prostora kad javne strukture nisu prilagođene ⁽⁷⁾.

U Rezoluciji Europskog parlamenta od 13. prosinca 2022. o jednakim pravima za osobe s invaliditetom ⁽⁸⁾ nedavno se pozvalo na izmjenu europskog izbornog zakona i svih relevantnih nacionalnih zakona kako bi sve osobe s invaliditetom mogle glasovati i kandidirati se na izborima ravnopravno s ostalima. Parlament je istaknuo da odluke o lišavanju osoba njihove pravne sposobnosti zbog invaliditeta koje donese država članica podrijetla ne bi smjele dovesti do toga da građani Unije ne ispunjavaju uvjete u svojoj državi članici boravišta ako se pravom te države članice to pravo jamči svim osobama s invaliditetom bez ograničenja ⁽⁹⁾.

Pitanje biračkih prava osoba s invaliditetom istaknuto je i u kontekstu mišljenja Europskog parlamenta o direktivama koje se odnose na izbore, a kojima se uređuju biračka prava mobilnih građana EU-a. To je uključivalo omogućivanje pristupa informacijama o izborima za osobe s invaliditetom, i to primjenom zahtjeva za

⁵ Više informacija o [europskoj mreži za suradnju u području izbora](#) (ECNE).

⁶ [Zakonodavna rezolucija Europskog parlamenta od 3. svibnja 2022. o Prijedlogu uredbe o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima, stavljanju izvan snage Odluke Vijeća \(76/787/EZUČ, EEZ, Euratom\) i Akta o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima priloženog toj Odluci](#) (2020/2220(INL) – 2022/0902(APP)).

⁷ Parlament je također pozvao „države članice da uvedu mjere za povećanje pristupačnosti izbora za građane s invaliditetom koje se odnose, među ostalim i prema potrebi, na informacije o glasovanju i registraciji, birališta, glasačke kabine i uređaje te glasačke listiće; preporučuje provedbu odgovarajućih mjera prilagođenih njihovim nacionalnim postupcima glasovanja kako bi se građanima s invaliditetom olakšalo glasovanje, kao što su mogućnost odabira birališta, zatvorenih birališta na ključnim lokacijama i upotreba pomoćnih tehnologija, formata i tehnika kao što su Brailleovo pismo, veliki tiskani i zvučni podaci, taktilne matrice, lako čitljive informacije i komunikacija na znakovnom jeziku; poziva države članice da osobama s invaliditetom prema potrebi i na njihov zahtjev dopuste pomoć pri glasovanju preko osobe po vlastitom izboru”.

⁸ [Rezolucija Europskog parlamenta od 13. prosinca 2022. prema jednakim pravima za osobe s invaliditetom](#) (2022/2026(INI)).

⁹ U Rezoluciji je naglašeno i da je potrebno zajamčiti pravo na neovisno i tajno glasovanje te osobama s invaliditetom zajamčiti jednake mogućnosti sudjelovanja na izborima, kao i da su birališta pristupačna osobama s invaliditetom. Europske, nacionalne, regionalne i lokalne političke stranke moraju se pobrinuti za bolju zastupljenost osoba s invaliditetom na izbornim listama. Imenovana izborna tijela država članica pozvana su da prikupe podatke o pristupačnosti biračkih mjesta, uključujući one koji bi pokazali jesu li ona prilagođena potrebama osoba s invaliditetom, te da o tome izvijeste Komisiju, Vijeće i Europski parlament najkasnije godinu dana nakon izbora za Europski parlament.

pristupačnost kako su propisani Prilogom I. Direktivi (EU) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća te upotrebom sredstava, načina i oblika komunikacije koji mogu pomoći osobama s invaliditetom, kao što su znakovni jezik, Brailleovo pismo ili lako čitljiv format ⁽¹⁰⁾.

Europski parlament u tom je mišljenju pozvao države članice da uvedu mjere prilagođene njihovim nacionalnim postupcima glasovanja kako bi se građanima s invaliditetom olakšalo glasovanje, kao što su mogućnost odabira birališta, uspostava zatvorenih birališta na ključnim lokacijama i upotreba pomoćnih tehnologija, formata i tehnika kao što su Brailleovo pismo, veliki tiskani i zvučni podaci, taktilne matrice, lako čitljive informacije i komunikacija na znakovnom jeziku. Parlament je pozvao države članice i da razmotre upotrebu dodatnih alata kako bi se olakšalo glasovanje, kao što su prethodno fizičko glasovanje i glasovanje preko opunomoćenika te elektroničko glasovanje i glasovanje putem interneta.

Europski gospodarski i socijalni odbor donio je 20. ožujka 2019. izvješće ⁽¹¹⁾ u kojem se predstavlja trenutno stanje ostvarivanja prava građana EU-a s invaliditetom da glasaju na izborima za Europski parlament. U izvješću se navodi nekoliko prepreka s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju pri ostvarivanju svojih biračkih prava. Predstavljaju se primjeri dobre prakse ⁽¹²⁾ u vezi s poboljšanjem pristupa informacijama u predizbornom razdoblju, organizacijom glasovanja na „općim” biralištima, glasačkim listićima i njihovom pristupačnosti. Ujedno se opisuju rješenja koja se upotrebljavaju u nekoliko država članica, kao što su rano glasovanje na određenim biralištima, glasovanje poštom, glasovanje putem mobilnih glasačkih kutija, glasovanje preko opunomoćenika i elektroničko glasovanje. Naposljetku, opisuju se mehanizmi kojima se osobama koje borave u bolnicama i ustanovama za dugotrajnu skrb omogućuje da glasaju, pravo osoba s invaliditetom da glasaju u

¹⁰ [Zakonodavna rezolucija Europskog parlamenta od 14. veljače 2023. o Prijedlogu direktive Vijeća o utvrđivanju detaljnih aranžmana za ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava na lokalnim izborima za građane Unije koji borave u državi članici čiji nisu državljani \(preinaka\)](#) (COM(2021) 0733 – C9-0022/2022 – 2021/0373(CNS)) i [Zakonodavna rezolucija Europskog parlamenta od 14. veljače 2023. o Prijedlogu direktive Vijeća o detaljnim aranžmanima za ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava na izborima za Europski parlament za građane Unije koji borave u državi članici čiji nisu državljani \(preinaka\)](#) (COM(2021) 0732 – C9-0021/2022 – 2021/0372(CNS)).

¹¹ [Informativno izvješće Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora – Stvarna prava osoba s invaliditetom da glasaju na izborima za Europski parlament.](#)

¹² Najbolji primjeri iz prakse navedeni u izvješću uključuju mobilne glasačke kutije za osobe s invaliditetom (Bugarska):

- ciljane informativne materijale pisane jednostavnim jezikom i Brailleovim pismom (videozapisi, brošure) kako bi se posebnim skupinama pružila podrška na različitim jezicima (Belgija), testni projekt o autonomnom elektroničkom glasovanju za osobe s oštećenjem vida (Belgija), pristupačna biračka mjesta i glasačke kutije u bolnicama, domovima za starije i nemoćne ili sličnim ustanovama (Irska),
- glasačke listiće na Brailleovu pismu (Slovačka), istraživanja o preprekama s kojima se suočavaju političari s invaliditetom i o mjerama koje treba poduzeti kako bi sudjelovali na izborima i obavljali svoje dužnosti (Nizozemska).

zemljama u kojima je glasovanje obvezno te postupci u slučajevima u kojima osoba s invaliditetom ima prebivalište u zemlji koja nije njezina zemlja podrijetla.

Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom preporučio je da EU u suradnji s državama članicama i predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom poduzme potrebne mjere kako bi svim osobama s bilo kojom vrstom invaliditeta omogućio da ostvaruju svoje pravo glasa i kandidiranja na izborima ⁽¹³⁾.

Komisija je u Strategiji o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030. ⁽¹⁴⁾ najavila da će izraditi vodič o dobroj izbornoj praksi za sudjelovanje građana s invaliditetom u izbornom postupku. Ovaj je vodič je izrađen u bliskoj suradnji s državama članicama u okviru europske mreže za suradnju u području izbora. Temelji se na raspravama održanima za vrijeme događanja na visokoj razini posvećenog izborima koje je Komisija organizirala 23. i 24. listopada 2023. ⁽¹⁵⁾

Komisija je u strategiji o pravima osoba s invaliditetom najavila da namjerava:

- **suradivati** s državama članicama, među ostalim u ciljanim raspravama u okviru europske mreže za suradnju u području izbora i u Europskom parlamentu, kako bi se osobama s invaliditetom zajamčila politička prava ravnopravno s drugima,
- u okviru događanja na visokoj razini posvećenog izborima i najavljenog u akcijskom planu za europsku demokraciju (koje se održalo 23. i 24. listopada 2023.) **raspravljati** o praksama povezanim s uključivom demokracijom kako bi popisi kandidata odražavali raznolikost naših društava,
- **podupirati** uključivo demokratsko sudjelovanje, među ostalim osoba s invaliditetom, u okviru novog programa za građanstvo, ravnopravnost, prava i vrijednosti (CERV) ⁽¹⁶⁾.

¹³ [Zaključne napomene o početnom izvješću Europske unije](#) donesene na njegovu 14. zasjedanju u Ženevi 2015. Vidjeti i [izvješće koje je 2023. izdao posebni izvjestitelj UN-a za prava osoba s invaliditetom](#).

¹⁴ [Unija ravnopravnosti: Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030.](#)

¹⁵ Komisija je 25. studenog 2021. predstavila paket mjera za jačanje demokracije i zaštitu integriteta izbora. Paket je sadržavao komunikaciju u kojoj je najavljeno da će Komisija nastaviti rad europske mreže za suradnju u području izbora na olakšavanju i poboljšanju mogućnosti ostvarivanja biračkih prava za sve građane EU-a, među ostalim podupiranjem razmjene najboljih primjera iz prakse i uzajamne pomoći kako bi se osigurali slobodni i poštenu izbori te utvrđivanjem zajedničkih primjera dobre prakse za određene faze izbornog ciklusa. Obvezala se organizirati događanja na visokoj razini posvećeno izborima u drugoj polovini 2023. i okupiti razna tijela povezana s izborima kako bi se riješila pitanja navedena u paketu.

¹⁶ Primjeri projekata uključuju:

- [The Future is Ours: Persons with Disabilities Rebuild Democracy](#),
- [Ambitions. Rights. Belonging. Keys to inclusion of people with intellectual disabilities](#).

Izrada ovog vodiča temelji se na radu Agencije za temeljna prava ⁽¹⁷⁾ u bliskoj suradnji s Europskom komisijom i Akademskom mrežom europskih stručnjaka za invaliditet. Ta je mreža izradila [28 pokazatelja ljudskih prava](#) kako bi ocijenila političko sudjelovanje osoba s invaliditetom u EU-u. Podaci su grupirani u četiri ključne teme: 1. uklanjanje pravnih i administrativnih prepreka, 2. povećanje razine informiranosti o pravima, 3. povećanje pristupačnosti političkog sudjelovanja i 4. širenje mogućnosti sudjelovanja.

Europska mreža za suradnju u području izbora bila je izravno uključena u izradu ovog vodiča, među ostalim u okviru posebne podskupine. Izborne prakse koje su osmišljene kako bi se ispunile potrebe osoba s invaliditetom redovito su bile predmet rasprava među državama članicama u okviru te mreže te čine sastavni dio Komisijinih nastojanja da tim osobama pomogne ostvariti njihova biračka prava ⁽¹⁸⁾.

U tom su kontekstu 22 države članice dale doprinose o izbornim okvirima i praksama sudjelovanja osoba s invaliditetom na izborima. Anketa je pokazala da postoje brojne prakse koje pomažu da izbori budu pristupačni svima.

Radi potpore izradi ovog vodiča mreža akademskih stručnjaka za građanstvo provela je studiju o sudjelovanju građana s invaliditetom na izborima ⁽¹⁹⁾. Ovaj se vodič temelji i na studiji o političkom sudjelovanju osoba s invaliditetom ⁽²⁰⁾ iz 2018., koju je 2021. ⁽²¹⁾ ažurirala mreža akademskih stručnjaka za prava koja proizlaze iz europskoga građanstva.

Komisija je provela i *ad hoc* savjetovanja sa skupinama koje podupiru sudjelovanje građana s invaliditetom ⁽²²⁾.

¹⁷ FRA je 2010. objavila izvješće „Pravo na političko sudjelovanje osoba s mentalnim problemima i osoba s intelektualnim teškoćama”. Ta je agencija 2014. izradila i popunila pokazatelje ljudskih prava o pravu na političko sudjelovanje osoba s invaliditetom. Osim toga, FRA je objavila pet infografika kako bi među ključnim dionicima povećala razinu informiranosti o biračkim pravima osoba s invaliditetom. U dokumentu objavljenom 2019. analiziraju se povezane pravne reforme u državama članicama od 2014.

¹⁸ Države članice raspravljale su 24. siječnja 2022. o mjerama za povećanje fizičke pristupačnosti biračkih mjesta, podrške na licu mjesta, alata za pomoć na izborima i alternativnih metoda glasovanja. Predstavnik Europskog foruma za osobe s invaliditetom predstavio je 21. rujna 2022. Izvješće Europskog foruma za osobe s invaliditetom iz 2022. o političkom sudjelovanju osoba s invaliditetom. Europski forum za osobe s invaliditetom predstavio je 12. lipnja 2023. projekt financiran sredstvima EU-a čiji je cilj povećati sudjelovanje osoba s invaliditetom na europskim izborima 2024.

¹⁹ [Study on participation of citizens with disabilities in elections.](#)

²⁰ [Studija Political Participation of Persons with Disabilities.](#)

²¹ [Studija Political Participation of Persons with Disabilities. Ažuriranje izvješća iz 2018.](#)

²² Sastanci s Europskim forumom za osobe s invaliditetom (EDF) o političkom sudjelovanju osoba s invaliditetom održali su se 16. svibnja i 10. lipnja 2022. te 18. travnja i 2. svibnja 2023. EDF je 21. rujna 2022. prisustvovao sastanku europske mreže za suradnju u području izbora. Sastanci s predstavnicima Organización Nacional de Ciegos Españoles održani su 10. studenog 2022. (povjerenica Dalli), 25. studenog 2022. (GU JUST) i 7. veljače 2023. (GU JUST). *Ad hoc* sastanak platforme za osobe s invaliditetom održan je 17. studenog 2023.

Usporedno s ovim vodičem Komisija je izradila zbirku praksi e-glasovanja, kao što je najavljeno u akcijskom planu za europsku demokraciju ⁽²³⁾ i strategiji o pravima osoba s invaliditetom. Konkretnije, u zbirci ⁽²⁴⁾ se razmatraju pitanja pristupačnosti elemenata s kojima se birači susreću na uređajima za glasovanje na biračkim mjestima i na sučelju za glasovanje putem interneta, koje je također korisna metoda glasovanja za osobe s invaliditetom.

2. Ključni problemi s kojima se suočavaju građani s invaliditetom

Države članice dužne su utvrditi kriterije prihvatljivosti i postupke ocjenjivanja za priznavanje invaliditeta. Na njima je i da odrede tko ispunjava uvjete za glasovanje i kandidiranje na izborima, u skladu s pravom EU-a i relevantnim međunarodnim standardima. Građani s invaliditetom suočavaju se s brojnim pravnim, administrativnim i institucionalnim preprekama aktivnom uključivanju u demokratski život. Građani s intelektualnim teškoćama suočavaju se s osobito velikim preprekama ostvarivanju svojih političkih prava zbog velikog broja pravnih i administrativnih zapreka. Na razine političkog sudjelovanja građana s invaliditetom utječu i ostala obilježja, kao što su dob i spol, te čimbenici kao što su socioekonomski status i nedostatak ekonomskih sredstava. Iako je na različitim razinama učinjeno mnogo kako bi se ti problemi otklonili (npr. preispitivanje regulatornog okvira i povećanje pristupačnosti izbornih materijala i objekata), preostaje još mnogo rada kako bi se poduprlo ostvarivanje demokratskih i biračkih prava građana s invaliditetom ⁽²⁵⁾.

Glavni problemi istaknuti u postojećoj literaturi i koje navode dionici povezani su sa sljedećim preprekama:

- **fizičke prepreke** (uključujući nepristupačna biračka mjesta, nedostatne mehanizme glasovanja za osobe koje borave u ustanovama za smještaj, ustanovama za dugotrajnu skrb i bolnicama ili za osobe koje ne mogu napustiti svoje domove, prepreke mobilnosti, nepristupačne materijale koji se upotrebljavaju na izborima, kao što su glasački listići, glasačke kabine ili uređaji za glasovanje, te ograničene mogućnosti glasovanja),
- **prepreke povezane s informiranjem** (uključujući nedostatak pristupa informacijama o političkim kandidatima i političkoj stranci te nedovoljno poznavanje izbornog postupka – gdje, kada i kako glasovati),
- **prepreke povezane s pružanjem pomoći** (uključujući ograničenu pomoć pri glasovanju, nedostatak osposobljavanja za osoblje na biračkim mjestima o tome kako pružiti pomoć i ograničenja u pogledu toga kome se pruža pomoć),

²³ [Akcijski plan za europsku demokraciju.](#)

²⁴ [Zbirka praksi e-glasovanja i drugih praksi IKT-a.](#)

²⁵ [Studija *Political Participation of Persons with Disabilities.*](#)

- **društvene prepreke** (uključujući stereotipe o građanima s invaliditetom, stavove i mišljenja o skrbnicima / osobnim asistentima te dostupnost mreža podrške i pristup njima) ⁽²⁶⁾.

3. Okvir EU-a

3.1. Ugovori

Člankom 10. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU) propisuje se da je pri „utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti, Unija [...] usmjerena borbi protiv diskriminacije na temelju [...] invaliditeta”.

Na temelju članka 19. stavka 1. UFEU-a, „[n]e dovodeći u pitanje ostale odredbe Ugovorâ, Vijeće može u okviru nadležnosti koje su Ugovorima dodijeljene Uniji, odlučujući jednoglasno u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom i uz prethodnu suglasnost Europskog parlamenta, poduzeti odgovarajuće radnje radi suzbijanja diskriminacije na temelju [...] invaliditeta”.

Na temelju članka 19. stavka 2. UFEU-a, „[...] Europski parlament i Vijeće odlučujući u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom mogu usvojiti temeljna načela za poticajne mjere Unije, isključujući svako usklađivanje [...], da bi poduprli djelovanje država članica u ostvarivanju ciljeva iz stavka 1.”.

3.2. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom

EU je stranka Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD). Stoga su, u okviru nadležnosti Unije, odredbe te konvencije sastavni dio pravnog poretka EU-a.

Na temelju članka 29. UNCRPD-a države potpisnice moraju osigurati, među ostalim, da glasački postupci, prostori i materijali budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu.

Države potpisnice dužne su, na temelju UNCRPD-a, štiti pravo osoba s invaliditetom na tajno glasovanje na izborima i referendumima, bez zastrašivanja, kao i pravo samostalnog kandidiranja na izborima i obnašanja dužnosti te obavljanja svih javnih funkcija na svim razinama vlasti te omogućivati upotrebu pomoćnih i novih tehnologija ako je to primjereno.

Od država članica zahtijeva se i da jamče slobodu izražavanja volje osoba s invaliditetom kao birača. U tu svrhu i ako je to potrebno, države članice moraju tim osobama dopustiti da im na njihov zahtjev pri glasovanju pomaže osoba po njihovu vlastitu izboru.

U Općoj napomeni br. 2 o članku 9. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, koju je 11. travnja 2014. donio Odbor za prava osoba s

²⁶ [Study on participation of citizens with disabilities in elections.](#)

invaliditetom ⁽²⁷⁾, navodi se i važnost pristupačnosti političkih sastanaka i materijala koje upotrebljavaju i sastavljaju političke stranke ili pojedinačni kandidati koji sudjeluju u izborima.

3.3. Povelja EU-a o temeljnim pravima

Člankom 21. Povelje EU-a o temeljnim pravima (dalje u tekstu „Povelja”) zabranjuje se diskriminacija na bilo kojoj osnovi, uključujući invaliditet.

U članku 26. Povelje, koji se odnosi na integraciju osoba s invaliditetom, navodi se da EU priznaje i poštuje prava osoba s invaliditetom na mjere kojima se jamči njihova neovisnost, društvena i profesionalna uključenost te njihovo sudjelovanje u životu zajednice. Kao što je to Sud EU-a naglasio u presudi *Glatzel* ⁽²⁸⁾, pred Sudom se može pokrenuti postupak na temelju članka 26. radi tumačenja i preispitivanja zakonitosti zakonodavnih akata EU-a za provedbu načela sadržanog u tom članku, odnosno integracije osoba s invaliditetom.

Članak 39. i članak 40. Povelje odnose se na pravo glasovati i biti biran na izborima za Europski parlament i na lokalnim izborima.

U članku 53. Povelje utvrđuje se da se njome propisana prava tumače u skladu s međunarodnim pravom i međunarodnim sporazumima čije su stranke Unija ili sve države članice. To uključuje Europsku konvenciju o ljudskim pravima (EKLJP) i UNCRPD. Osobito bi se pravo na nediskriminaciju propisano člankom 21. Povelje trebalo tumačiti uzimajući u obzir sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava.

3.4. Izorno pravo EU-a

Kad je riječ o postupku izbora članova Europskog parlamenta, člankom 223. stavkom 1. UFEU-a određuje se, kao prvo, da je na Europskom parlamentu da izradi prijedlog za utvrđivanje odredaba potrebnih za izbor svojih članova općim neposrednim izborima prema jedinstvenom postupku u svim državama članicama ili u skladu s načelima koja su zajednička svim državama članicama. Kao drugo, pojašnjava se da je na Vijeću EU-a da utvrdi te odredbe.

U Izbornom aktu iz 1976. ⁽²⁹⁾ utvrđuju se zajednička načela primjenjiva na izbor članova Europskog parlamenta na neposrednim općim izborima.

Člankom 8. stavkom 1. tog akta određuje se da se, podložno ostalim odredbama, „izborni postupak u svakoj državi članici uređuje [...] u skladu s nacionalnim odredbama”.

Europski parlament donio je 3. svibnja 2022. nacrt zakonodavnog akta kojim bi se Izborni akt stavio izvan snage te bi ga zamijenila nova uredba Vijeća o izboru

²⁷ [Konvencijom je osnovan Odbor CRPD, neovisno tijelo koje nadzire primjenu tog ugovora.](#)

²⁸ [C-356/12. Glatzel.](#)

²⁹ [Akta o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima. Pročišćeni tekst.](#)

članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima ⁽³⁰⁾. To bi obuhvaćalo mjere kojima bi se osobama s invaliditetom omogućilo sudjelovanje u izbornom postupku na ravnopravnoj osnovi s drugima, što uključuje osobe lišene poslovne sposobnosti ⁽³¹⁾. Predlaže se i utvrđivanje pravnih obveza država članica da uspostave odgovarajuće aranžmane kako bi se osobama s invaliditetom olakšalo da pravo glasa ostvare samostalno i tajno ili uz pomoć osobe po vlastitu izboru.

U tijeku su međuinstitucijske rasprave o tom tekstu.

3.5. Biračka prava mobilnih građana EU-a

Na temelju članka 20. stavka 2. točke (b) i članka 22. UFEU-a državljani država članica EU-a imaju: (a) pravo da glasuju i budu birani na izborima za Europski parlament te (b) pravo da glasuju i budu birani na lokalnim izborima u državi članici u kojoj imaju boravište. Ta su dva prava zajamčena i Poveljom ⁽³²⁾.

Člancima 20. i 22. UFEU-a propisuje se da građani EU-a koji borave u nekoj državi članici čiji nisu državljani („mobilni” građani EU-a) mogu ostvarivati svoja prava pod jednakim uvjetima kao i državljani te države. Stoga bi se nacionalni zakoni kojima se određuju uvjeti za ostvarivanje prava glasa u isključivo nacionalnom kontekstu trebali primjenjivati i na mobilne građane EU-a u odnosu na lokalne izbore i izbore za Europski parlament.

Direktivom 93/109/EZ ⁽³³⁾ i Direktivom 94/80/EZ ⁽³⁴⁾ utvrđuju se aranžmani za ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava na izborima za Europski parlament i na lokalnim izborima za mobilne građane EU-a.

Komisija je 25. studenog 2021. donijela paket mjera za jačanje demokracije i zaštitu integriteta izbora. To je uključivalo dva preinačena zakonodavna prijedloga kojima se utvrđuju detaljni aranžmani u pogledu biračkih prava mobilnih građana EU-a ⁽³⁵⁾.

³⁰ [Prijedlog UREDBE VIJEĆA o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima, stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 76/787/EZUČ, EEZ, Euratom i Akta o izboru članova Europskog parlamenta neposrednim općim izborima priloženog toj odluci.](#)

³¹ „Svaki građanin Unije s navršениh 16 godina, **uključujući osobe s invaliditetom bez obzira na njihovu poslovnu sposobnost**, ima pravo glasati na izborima za Europski parlament ne dovodeći u pitanje postojeće ustavne odredbe kojima se utvrđuje minimalna dob za glasovanje od 18 ili 17 godina.”

³² Posljedično bi svako ograničenje trebalo biti u skladu s člankom 52. Povelje EU-a o temeljnim pravima te bi osobito trebalo biti propisano zakonom i poštovati bit tih prava i sloboda. Usto, ograničenja se mogu uvesti samo ako su nužna i stvarno ispunjavaju ciljeve od općeg interesa koje priznaje EU ili potrebu da se zaštite prava i slobode drugih, podložno načelu proporcionalnosti.

³³ [Direktiva Vijeća 93/109/EZ od 6. prosinca 1993. o utvrđivanju detaljnih aranžmana za ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava na izborima za Europski parlament za građane Unije koji borave u državi članici čiji nisu državljani. Pročišćeni tekst.](#)

³⁴ [Direktiva Vijeća 94/80/EZ od 19. prosinca 1994. o utvrđivanju detaljnih aranžmana za ostvarivanje aktivnog i pasivnog biračkog prava na lokalnim izborima za građane Unije koji borave u državi članici čiji nisu državljani. Pročišćeni tekst.](#)

³⁵ [Demokracija i biračka prava \(europa.eu\).](#)

Tim se inicijativama ažuriraju, pojašnjavaju i jačaju pravila za otklanjanje poteškoća s kojima se suočavaju mobilni građani EU-a, uključujući građane s invaliditetom. Cilj je osigurati široko i uključivo sudjelovanje na izborima, poduprijeti te skupine osoba u ostvarivanju njihovih prava i zaštititi integritet izbora. Tim se inicijativama od država članica traži i da upotrebom odgovarajućih sredstava, metoda i formata komunikacije mobilnim građanima EU-a s invaliditetom omoguće pristup informacijama o izborima. Njima se predviđa da će mobilni građani EU-a imati jednak pristup mogućnostima glasovanja na daljinu i elektroničkoga glasovanja, pod istim uvjetima kao državljani te države članice. U tijeku su međuinstitucijske rasprave o tim tekstovima.

3.6. Transparentnost političkog oglašavanja

Komisija je u Prijedlogu uredbe o transparentnosti i ciljanju u političkom oglašavanju ⁽³⁶⁾, koji je dio istog zakonodavnog paketa, uzela u obzir i potrebu izdavanja obavijesti o transparentnosti uz političke oglase koje su pristupačne osobama s invaliditetom.

U tijeku su međuinstitucijske rasprave o tom tekstu.

3.7. Drugi tekstovi prava EU-a

Drugi relevantni tekstovi prava EU-a obuhvaćaju Direktivu (EU) 2019/882 ⁽³⁷⁾ (Europski akt o pristupačnosti) o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga, direktive 2014/24/EU ⁽³⁸⁾ i 2014/25/EU ⁽³⁹⁾ Europskog parlamenta i Vijeća o javnoj nabavi, Direktivu (EU) 2016/2102 ⁽⁴⁰⁾ (Direktiva o pristupačnosti interneta) i Direktivu 2010/13/EU ⁽⁴¹⁾ (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama).

U članku 3. točki 1. Europskog akta o pristupačnosti osobe s invaliditetom definiraju se kao osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s ostalima. Komisija

³⁶ [Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o transparentnosti i ciljanju u političkom oglašavanju.](#)

³⁷ [Direktiva \(EU\) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga.](#)

³⁸ [Direktiva 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o javnoj nabavi i o stavljanju izvan snage Direktive 2004/18/EZ.](#)

³⁹ [Direktiva 2014/25/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnog gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ.](#)

⁴⁰ [Direktiva \(EU\) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora.](#)

⁴¹ [Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga \(Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama\).](#)

je predložila da se ista definicija upotrebljava u Prijedlogu o europskoj iskaznici za osobe s invaliditetom i europskoj parkirnoj karti za osobe s invaliditetom ⁽⁴²⁾.

4. Međunarodni standardi primjenjivi na države članice EU-a

Uz UNCRPD, čije su potpisnice i Unija i njezine države članice, države članice EU-a obvezale su se poštovati nekoliko međunarodnih standarda koji se odnose na izborna prava osoba s invaliditetom.

U kontekstu izbornih prava osoba s invaliditetom relevantna je i Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu „Konvencija”) ⁽⁴³⁾, kojom se jamči pravo na slobodne izbore.

U Rezoluciji 2155(2017) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o političkim pravima osoba s invaliditetom države članice pozivaju se da poduzmu konkretne i posebne mjere da se osobama s invaliditetom olakšaju pristup glasovanju i sudjelovanje na izborima ⁽⁴⁴⁾.

Europski sud za ljudska prava (ESLJP) u nekoliko je predmeta razmatrao usklađenost odredbi o izborima iz Europske konvencije o ljudskim pravima s oduzimanjem glasačkih prava osobama stavljenima pod skrbništvo. U predmetu Alajos Kiss protiv Mađarske ⁽⁴⁵⁾ i novijem predmetu Anatolij Marinov protiv Bugarske ⁽⁴⁶⁾ ESLJP je zaključio da se neselektivno oduzimanje biračkih prava, koje nije pojedinačno ispitano pred sudom te se temelji isključivo na mentalnom invaliditetu koji zahtijeva djelomično skrbništvo, ne može smatrati usklađenim sa zakonitim razlozima za ograničavanje prava glasa. U predmetima Strøbye i Rosenlind protiv Danske ⁽⁴⁷⁾ i Caamaño Valle protiv Španjolske ⁽⁴⁸⁾, u kojima se oduzimanje glasačkih prava osobama stavljenima pod skrbništvo temeljilo na temeljitim i pojedinačnim sudskim ispitivanjima, nije utvrdio nikakvu povredu Konvencije. ESLJP je utvrdio i da se ne može isključiti da bi propust nadležnih tijela

⁴² [Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi europske iskaznice za osobe s invaliditetom i europske parkirne karte za osobe s invaliditetom](#). Na pojam/definiciju invaliditeta odnosi se nekoliko predmeta pred Sudom EU-a, kao što su: predmet C-13/05, Chacón Navas protiv Eurest Colectividades SA, ECLI:EU:C:2006:456; predmet C-303/06, Coleman protiv Attridge Law, ECLI:EU:C:2008:415; spojeni predmeti C-335/11 i C-337/11, HK Danmark, u ime Jette Ring protiv Dansk almennyttigt Boligselskab, i HK Danmark, u ime Lone Skouboe Werge protiv Dansk Arbejdsgiverforening, u ime Pro Display A/S (Ring i Skouboe Werge), ECLI:EU:C:2013:222; predmet C-363/12, Z. protiv A Government department, The Board of management of a community school, ECLI:EU:C:2014:159; predmet C-354/13, FOA, u ime Karsten Kaltoft, ECLI:EU:C:2014:2463; predmet C-395/15, Daouidi protiv Bootes Plus SL i dr., ECLI:EU:C:2016:917; predmet C-270/16, Ruiz Conejero, ECLI:EU:C:2018:17; predmet C-406/15, Milkova, ECLI:EU:C:2017:198.

⁴³ [Europska konvencija o ljudskim pravima \(coe.int\)](#).

⁴⁴ [Politička prava osoba s invaliditetom: demokratsko pitanje](#).

⁴⁵ [Predmet Alajos Kiss protiv Mađarske](#).

⁴⁶ [Predmet Anatolij Marinov protiv Bugarske](#).

⁴⁷ [Predmet Strøbye i Rosenlind protiv Danske](#).

⁴⁸ [Predmet Caamaño Valle protiv Španjolske](#).

da korisnicima invalidskih kolica osiguraju odgovarajući pristup biračkim mjestima mogao utjecati na njihovo pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života kako je zajamčeno člankom 8. Konvencije ⁽⁴⁹⁾.

Venecijanska komisija donijela je Revidiranu interpretativnu deklaraciju o Kodeksu dobre prakse u izbornim pitanjima kod sudjelovanja osoba s invaliditetom u izborima ⁽⁵⁰⁾. Tom se deklaracijom dopunjuje pet načela na kojima se temelji izborna naslijeđe Europe, a to su opći, jednaki, slobodni, tajni i neposredni izbori, kako bi osobe s invaliditetom mogle ostvarivati svoje pravo glasa na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Promatranje izbora jedna je od aktivnosti Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS). U misijama ODIHR-a za promatranje izbora ocjenjuje se pristupačnost informativnih materijala, popisa kandidata, glasačkih listića i biračkih mjesta. ODIHR u izvješćima o promatranju izbora sve više upućuje na UNCRPD, kao i na kopenhaški dokument OESS-a i standarde Vijeća Europe kao što su Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima Venecijanske komisije i revidirana interpretativna deklaracija o sudjelovanju osoba s invaliditetom u izborima te implikacije sudske prakse ESLJP-a ⁽⁵¹⁾.

5. Okruženja kojima se podupire sudjelovanje na izborima

Kako bi se poduprlo sudjelovanje osoba s invaliditetom na izborima potreban je višestruki pristup radi povećanja sveukupne pristupačnosti okruženja, usluga i informacija s kojima osobe s invaliditetom dolaze u doticaj.

U sljedećim se točkama predstavljaju dobre izborne prakse u državama članicama. U Prilogu 1., koji je sastavljen na temelju tih dobrih praksi, nalazi se praktičan kontrolni popis raznih stavki koje je potrebno razmotriti.

5.1. Osmišljavanje posebnih politika

Potrebno je osmisliti posebne politike s različitim uključenim tijelima, među ostalim s nadležnim tijelima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, tijelima za ravnopravnost i izbornim tijelima.

Nekoliko je država članica izradilo takve politike. Primjerice, u Nizozemskoj je Ministarstvo unutarnjih poslova i poslova Kraljevine 2021. i 2022. sastavilo akcijski plan o pristupačnom glasovanju u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom i drugim interesnim skupinama, Udruženjem nizozemskih općina, Nizozemskim udruženjem za interese građana, izbornim povjerenstvom te Ministarstvom zdravlja, socijalne skrbi i sporta. Cilj je tog plana bio poboljšati pristupačnost biračkih mjesta, pružiti informacije o glasovanju koje će svi lakše razumjeti, bolje informirati članove

⁴⁹ [Predmet Mólka protiv Poljske, 2006.](#)

⁵⁰ [Revidirana interpretativna deklaracija o Kodeksu dobre prakse u izbornim pitanjima kod sudjelovanja osoba s invaliditetom u izborima.](#)

⁵¹ Za više informacija vidjeti [članak o izborima](#) Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS).

biračkog mjesta o pristupačnosti te potaknuti političke stranke da u izbornoj kampanji govore i pišu jednostavnim jezikom.

Malta je u nacionalnoj strategiji o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2030. istaknula mjere za potporu kandidatima s invaliditetom na lokalnim i nacionalnim izborima te izborima na razini EU-a. Predstavnici izbornog povjerenstva, političke stranke i kandidati s invaliditetom blisko surađuju s Odborom za prava osoba s invaliditetom kako bi se do 2026. osmislile i provele poticajne zakonodavne mjere i mjere politike.

Velik dio rada izbornih tijela odnosi se na fazu planiranja izbora. Ta tijela mogu sveobuhvatnim planiranjem te posebnim politikama i mjerama pridonijeti osiguravanju uključivih izbora, kao i povećanju sudjelovanja osoba s invaliditetom, osobito ako je riječ o međusektorskom cilju uključenom u operativne planove za izbore.

5.2. Informiranje i mijenjanje stavova

Države članice usvojile su različite pristupe za potporu izbornim pravima osoba s invaliditetom koje sudjeluju u izbornom postupku. U nekoliko država članica više tijela na različitim razinama, uključujući tijela za ravnopravnost i izborna tijela, surađuje radi povećanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na izborima i njihove informiranosti o političkim procesima. To uključuje organizaciju sastanaka, provedbu posebnih informativnih kampanja, izradu komunikacijskih paketa, edukativne članke o pripremi za glasovanje te lako čitljive knjižice sa slikama i dijagramima.

U nacionalnoj strategiji o pravima osoba s invaliditetom, *Ravnopravna Rumunjska, 2022. – 2027.*⁽⁵²⁾, Rumunjska se obvezala da će u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom provesti informativnu kampanju za osobe s invaliditetom o sudjelovanju na izborima i referendumima. Za informiranje mogu biti korisni videomaterijali osmišljeni za osobe s invaliditetom, kao što je to slučaj u Finskoj⁽⁵³⁾.

Novoosnovano izborno povjerenstvo u Irskoj, koje se naziva An Coimisiún Toghcháin, ima novu funkciju informiranja i senzibiliziranja birača te radi na povećanju sudjelovanja u irskom demokratskom procesu i promicanju osviještenosti o njemu. U okviru svoje nadležnosti za uključivanje javnosti poticat će nedovoljno uključene skupine, kao što su osobe s invaliditetom, da sudjeluju na izborima⁽⁵⁴⁾.

Druga tijela provode aktivnosti informiranja. Primjerice, Europski forum za osobe s invaliditetom koordinira projekt financiran sredstvima EU-a, Prava osoba s invaliditetom u europskim izborima (DREE), čiji je cilj povećati političko sudjelovanje osoba s invaliditetom na europskim izborima 2024. Zajedno sa sedam nacionalnih

⁵² [Strategia națională „O Românie echitabilă”, 2022-2027 – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități \(gov.ro\).](#)

⁵³ Vidjeti primjerice [Yle prenosi sučeljavanje uoči lokalnih izbora na „lako razumljivom finskom jeziku”.](#)

⁵⁴ [Zakonsko neovisno izborno povjerenstvo Irske.](#)

pridruženih udruženja projektom DREE osnažuje se i potiče osobe s invaliditetom da postanu birači, kandidati i zagovornici ⁽⁵⁵⁾.

Organizacija Inclusion Europe provela je 2011. projekt *Prihvatanje različitosti za aktivno sudjelovanje na europskim izborima*, financiran u okviru programa Temeljna prava i građanstvo, u okviru kojeg se javnost informiralo o preprekama pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom u Europi. Izradila je i nacionalni vodič ⁽⁵⁶⁾ pod naslovom *Voting for All!*, [preporuke za pristupačne izbore u Europi](#) ⁽⁵⁷⁾, i zbirku dobrih primjera iz prakse za pristupačne izbore u Europi ⁽⁵⁸⁾ objavljenu na engleskom, francuskom i češkom jeziku. Prije idućih izbora za Europski parlament Inclusion Europe provodit će informativnu kampanju usmjerenu na žene s intelektualnim poteškoćama i političko sudjelovanje. Kampanja će obuhvaćati niz razgovora sa zagovarateljima vlastitih prava, ženama s invaliditetom u politici, kako bi se od njih dobile povratne informacije o važnosti glasovanja i dobivanja izbora za žene s invaliditetom. Uključivat će videozapise o glasovanju i pitanju skrbnštva te će u okviru komunikacijske kampanje informirati osobe s invaliditetom o izborima.

5.3. Suradnja s organizacijama koje podupiru prava osoba s invaliditetom

U većini država članica organizacije koje podupiru prava osoba s invaliditetom sudjeluju u svim fazama izbornog ciklusa kroz bliski dijalog i suradnju s relevantnim tijelima. Primjerice, te su organizacije uključene u postupak rasprave i osmišljavanja novih pravila o glasovanju uz pomoć druge osobe ili u ocjenjivanje pravila o pružanju pomoći u odnosu na konkretne izbore.

Organizacije osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i Španjolskoj sudjeluju u zajedničkim projektima za potporu biračima s oštećenjem vida tako što snimaju zvučne zapise popisa kandidata ili onima za potporu biračima s oštećenjem sluha i vida. Tu potporu pružaju preko prevoditelja koji ih prate od kuće do biračkog mjesta i natrag te omogućuju tumačenje na znakovni jezik ili drugo posebno tumačenje, a pomažu im i u ispunjavanju glasačkih listića.

Organizacije osoba s invaliditetom mogu pomoći i u pripremi službenih izbornih materijala i osposobljavanja, uključujući posebne informacije za izbore pisane jednostavnim jezikom, kao što se to čini u Litvi, Luksemburgu i Portugalu, te lako razumljive biračke kartice, kao u Mađarskoj. Također provode vlastite inicijative za promicanje pristupačnosti na izborima. Primjerice, pružaju informacije o pristupačnosti biračkih mjesta, a izbornim službenicima pružaju osposobljavanje o pristupačnosti. Finsko Ministarstvo pravosuđa u suradnji s finskim Savezom osoba s oštećenjem vida podupire pružanje informacija o izborima osobama s oštećenjem vida. U Španjolskoj se pristupačan postupak glasovanja za osobe s oštećenjem vida koje se služe Brailleovim sustavom čitanja i pisanja provodi u suradnji s ONCE-om

⁵⁵ [Prava osoba s invaliditetom na europskim izborima \(DREE\)](#).

⁵⁶ [Osmišljavanje uspješnih kampanja za pristupačnije izbore \(inclusion-europe.eu\)](#).

⁵⁷ [Preporuke za pristupačne izbore u Europi](#).

⁵⁸ [Dobri primjeri iz prakse za pristupačne izbore u Europi](#).

(španjolska nacionalna organizacija za slijepe osobe ⁽⁵⁹⁾). Suradnja španjolskih tijela s organizacijama osoba s invaliditetom na uklanjanju prepreka u izbornim postupcima dovela je i do upotrebe pristupačnih znakova na biračkim mjestima i izdavanja lako čitljivog priručnika za članove biračkog mjesta.

U nekoliko se država članica pristupačnost biračkih mjesta ocjenjuje prema kontrolnim popisima koje su zajedno izradila nadležna tijela i organizacije osoba s invaliditetom ili same te organizacije. Takve organizacije mogu podupirati nadležna tijela i izradom upitnika, kao što to čine u Latviji, i smjernica, kao što to čine u Belgiji i Rumunjskoj, kao i izdavanjem preporuka te prikupljanjem i podnošenjem povratnih informacija o pristupačnosti biračkih mjesta i izbornih materijala. Ujedno mogu sudjelovati u pregledu biračkih mjesta kako bi utvrdile jesu li pristupačna, kao što to čine u Litvi.

Druge države članice kao što su Hrvatska, Irska, Rumunjska i Španjolska formalizirale su suradnju s organizacijama osoba s invaliditetom sklapanjem posebnih sporazuma ili osnivanjem radnih skupina.

Zahvaljujući sporazumu koji su 2021. potpisali španjolsko Ministarstvo unutarnjih poslova i udruga *Plena Inclusión España* (Potpuno uključivanje Španjolska), tijekom posljednjih lokalnih izbora 2023. pokrenut je pilot-projekt ⁽⁶⁰⁾ za pristupačne znakove ⁽⁶¹⁾. Uključivao je distribuciju plakata za promicanje kognitivne pristupačnosti (za osobe s intelektualnim poteškoćama i starije osobe) na biračkim mjestima u gradu Madridu, a u projektu je sudjelovalo i izaslanstvo vlade u Madridu. Taj projekt, koji se provodio i tijekom posljednjih parlamentarnih izbora, sastojao se od ukupno sedam piktoograma, koje je udruga *Plena Inclusión* dizajnirala kako bi se olakšao pristup biračkom mjestu, te vodiča ⁽⁶²⁾. Predviđa se da će se taj projekt proširiti i na druge gradove u budućim pozivima na dostavu prijedloga projekata.

5.4. Povećanje pristupačnosti i upotrebljivosti zgrada

Većina država članica donijela je posebne zahtjeve kako bi se pobrinula da osobe s invaliditetom mogu pristupiti zgradama. Upotreba zgrada mora biti sigurna, a osobe s tjelesnim oštećenjima trebaju im moći neometano pristupiti. Pristupačna zgrada znači da je svi, uključujući osobe s invaliditetom ili skupine koje trebaju posebne alate ili tehnička rješenja, mogu koristiti jednostavno, sigurno i neovisno. Zgrade i infrastruktura moraju imati najmanje jedan pristupačan put koji osobama smanjene pokretljivosti omogućuje siguran i ugodan pristup.

5.5. Osposobljavanje i posebna potpora za izborne službenike

U nekoliko se država članica u vodičima i priručnicima za službenike na biračkim mjestima, koji se obično izrađuju u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom,

⁵⁹ [Internetske stranice ONCE-a.](#)

⁶⁰ [Pristupačnost.](#) Elecciones Generales Julio 2023.

⁶¹ 28. svibnja 2023.

⁶² [Guía para señalar los colegios electorales.](#)

pružaju informacije o tome kako osobama s invaliditetom olakšati glasovanje, što uključuje prijem birača s invaliditetom i pružanje pomoći prilagođene njihovoj vrsti invaliditeta. Službenici na biračkim mjestima osposobljavaju se i o tome kako se povezati s osobama s invaliditetom i kako im pružiti pomoć da neovisno ili uz pomoć ostvare biračka prava ⁽⁶³⁾. Danska priprema i kvizove za izborne službenike kako bi provjerila njihovo znanje o tome kako pružiti pomoć biračima. U Nizozemskoj osobe s invaliditetom mogu volontirati i upravljati biračkim mjestima ⁽⁶⁴⁾. Hrvatska svoje izborne službenike osposobljava o tome kako pružiti pomoć biračima s invaliditetom i objavljuje posebne informacije o postupcima glasovanja za osobe s invaliditetom koje se šalju izbornim povjerenstvima.

Španjolska pruža posebnu potporu osobama s oštećenjima vida ili sluha ili intelektualnim teškoćama, koja se financira javnim sredstvima. To uključuje lako čitljive priručnike i besplatnu uslugu induktivne petlje na biračkom mjestu za osobe s oštećenjem sluha (korisnici slušnih pomagala) koje su imenovane članovima biračkog mjesta (punopravni i zamjenski članovi). Na njihov zahtjev pruža i besplatnu uslugu tumačenja znakovnog jezika za osobe s oštećenjem sluha koje su imenovane službenicima na biračkim mjestima te za osobe s oštećenjem vida i kognitivnim poremećajima ⁽⁶⁵⁾.

6. Informiranje osoba s invaliditetom tijekom izbornog ciklusa

6.1. Pristupačnost službenih komunikacija

Većina država članica (uključujući Austriju, Belgiju, Bugarsku, Češku, Francusku, Njemačku, Mađarsku, Irsku, Italiju, Latviju, Litvu, Luksemburg, Nizozemsku, Portugal, Rumunjsku, Španjolsku i Švedsku) izrađuje i distribuira materijale za informiranje birača i pruža informacije o izborima, među ostalim za posebne skupine birača kao što su osobe s invaliditetom. Informacije o izborima pružaju u raznim formatima kao što su videozapisi, zvučni zapisi, veliki tiskani materijali, letci, knjižice i brošure na lako čitljivom jeziku, Brailleovo pismo i „zvučne knjige u Daisy formatu”.

Internetske stranice na kojima se pružaju informacije o izborima moraju biti u skladu s međunarodnim zahtjevima za pristupačnost, kao što su Smjernice o pristupačnosti mrežnog sadržaja ⁽⁶⁶⁾. Internetske stranice postupno postaju sve pristupačnije u svim državama članicama. U nekim slučajevima birači mogu prijaviti nedostatke u pristupačnosti takvog sadržaja putem obrasca za kontakt, primjerice u Njemačkoj.

Neke države članice rade i na posebnim digitalnim formatima, kao što su videozapisi i aplikacije koje pomažu u uključivanju osoba s invaliditetom i uklanjanju prepreka. U

⁶³ Primjerice u Belgiji, Estoniji, Hrvatskoj, Cipru, Danskoj, Irskoj, Litvi, Portugalu, Rumunjskoj, Španjolskoj i Švedskoj.

⁶⁴ [Pristupačni i uključivi izbori u Nizozemskoj](#).

⁶⁵ Za te se usluge lokalnom izbornom odboru može podnijeti pisani zahtjev u roku od sedam dana od obavijesti o imenovanju.

⁶⁶ [WCAG 2 Pregled Inicijative za dostupnost interneta \(WAI\) – W3C](#).

drugim zemljama, kao što je Češka, letci sadržavaju QR kodove koji vode na primjerke glasačkih listića i videozapise na znakovnom jeziku za osobe s oštećenjem sluha. Finska prije svakih izbora otvara telefonsku liniju za pomoć tijekom izbora i uslugu preko WhatsAppa. Grčka pruža internetsku uslugu *Know where to vote* na kojoj birači mogu ispuniti obrazac s osnovnim osobnim podacima i automatski dobiti informacije o biračkom mjestu na kojem će glasovati, uključujući adresu i kartu za pristup biračkom mjestu. U Litvi se videozapisi povezani s izborima koje je izradilo ili naručilo središnje izborno povjerenstvo prenose na nacionalnim televizijskim kanalima i informativnim portalima te su prevedeni na znakovni jezik.

U nekoliko država članica, kao što su Francuska i Grčka, radiodifuzijske medije potiče se da pristupačnima učine sve svoje programe o izborima: televizijske vijesti, sučeljavanje kandidata te programe i dokumentarne emisije o izbornim kampanjama i kandidatima. Pristupačnost mogu postići dodavanjem podnaslova (simultano tijekom prijenosa uživo) i tumačenjem na znakovni jezik. Francusko regulatorno tijelo za medije objavilo je vodič s konkretnim primjerima čiji je cilj poboljšati vizualnu kvalitetu tumačenja na znakovni jezik ⁽⁶⁷⁾. Francuski pružatelji televizijskih usluga čija prosječna godišnja gledanost iznosi više od 2,5 % ukupne gledanosti dužni su za osobe s oštećenjem sluha osigurati pristup svim programima s izbornim vijestima, i to upotrebom podnaslova ili znakovnog jezika. Tijekom francuskih predsjedničkih izbora svi kandidati moraju snimiti pristupačne televizijske spotove, barem s podnaslovima, iako neki kandidati prikazuju i znakovni jezik ⁽⁶⁸⁾. Tu obvezu provjerava neovisno tijelo zaduženo za utvrđivanje pravila kampanje u medijima ⁽⁶⁹⁾. Od ostalih se francuskih pružatelja televizijske usluge zahtijeva da za osobe s oštećenjem sluha olakšaju pristup (upotrebom podnaslova ili znakovnog jezika) glavnim programima s izbornim vijestima u vrijeme najveće gledanosti i da sučeljavanja kandidata učine pristupačnima. Kandidati koje se poziva na razgovor na televizijskim platformama također mogu provjeriti pružaju li ti kanali doista te značajke pristupačnosti ⁽⁷⁰⁾.

Nekoliko država članica (kao što su Estonija, Njemačka, Mađarska i Litva) pruža informacije o pristupačnosti biračkih mjesta putem aplikacija s digitalnim kartama, na internetskim stranicama izbornih tijela ili u okviru obavijesti o izborima koje se šalju biračima.

U Njemačkoj informacije koje se biračima pružaju o lokaciji biračkih mjesta sadržavaju nekoliko piktograma koji prikazuju biračko mjesto i uključuju telefonske brojeve.

Nizozemska pruža internetski alat ⁽⁷¹⁾ za pronalazak pristupačnih biračkih mjesta za osobe s invaliditetom. Taj alat ima razne kriterije pretraživanja, uključujući vizualna

⁶⁷ [Guide de mise en image de la Langue des signes française.](#)

⁶⁸ [Présidentielle 2022 : comment l'Arcom renforce l'accessibilité de la campagne électorale.](#)

⁶⁹ [Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique.](#)

⁷⁰ [Le vote des personnes en situation de handicap: l'accessibilité des opérations de vote. Les élections en France.](#)

⁷¹ Internetska stranica [Alle stembureaus in Nederland](#) sadržava informacije o lokacijama biračkih mjesta i mjeri u kojoj su (dodatno) pristupačna.

pomagala, slušna pomagala, akustiku prikladnu za osobe s oštećenjem sluha i druge pristupačne sadržaje.

Francuska upotrebljava i vanjske informativne ploče na kojima navodi lokaciju i radno vrijeme biračkih mjesta, koje moraju biti u skladu s posebnim zahtjevima radi čitljivosti i vidljivosti informacija.

Biračka mjesta u Španjolskoj moraju biti pravilno označena, što uključuje navođenje dostupnih pristupačnih sadržaja i radnog vremena.

Kampanje za informiranje birača u Mađarskoj uključuju pojedinačne obavijesti biračima i prilagođene poruke za osobe s invaliditetom. U okviru njih na zahtjev birača uz lako čitljive materijale dostavljaju se biračke kartice na lako razumljivom jeziku.

Nizozemska općinama i drugim partnerima pruža digitalni paket koji sadržava nekoliko komunikacijskih alata za birače s invaliditetom. Pruža informacije o tome koji su sadržaji dostupni na biračkom mjestu kako bi birači mogli glasovati neovisno. Usto putem posebne internetske stranice pruža informacije o izborima na pristupačnom jeziku i na znakovnom jeziku. Paket primjerice sadržava i pristupačnu digitalnu verziju glasačkog listića. Za sve komunikacijske materijale o izborima naglašava vizualnu komunikaciju koliko je god to moguće i upotrebu jasnog jezika.

Komunikacijski materijali moraju u suradnji s interesnim skupinama biti osmišljeni za osobe s invaliditetom i treba ih učiniti dostupnima tim osobama. To uključuje upute o tome kako glasovati s pomoću predloška glasačkog listića, letak i izborne novine za birače s (blagim) kognitivnim oštećenjem, infografiku o pomagalima na biračkom mjestu, informativne videozapise na znakovnom jeziku, pristupačnu digitalnu verziju glasačkog listića i dokaz o punomoći dostupan na internetu te informacije na posebnoj internetskoj stranici o pristupačnim sadržajima na biračkim mjestima. Osim toga, neke općine organiziraju testno glasovanje uoči izbora kako bi biračima pružile priliku da „vježbaju” glasovanje i kako bi im omogućile da na dan izbora glasuju neovisno.

Španjolska je otvorila besplatnu telefonsku liniju za podršku osobama koje planiraju koristiti pristupačan postupak glasovanja, odnosno Brailleov sustav čitanja i pisanja. U okviru te telefonske podrške pružaju se informacije i o izbornim kandidatima te drugim aspektima postupka glasovanja.

Švedska održava internetsku stranicu „koja govori” kako bi osobe s oštećenjem vida i osobe koje imaju poteškoće u čitanju (npr. osobe s disleksijom) mogle slušati informacije koje se čitaju naglas.

6.2. Pristupačnost političkog oglašavanja

U Francuskoj se kandidate poziva da sve svoje dokumente iz izborne kampanje (npr. letke) istodobno objave u tiskanom papirnatom obliku, na internetskoj stranici (čime

ispunjavaju pravne zahtjeve za pristupačnost ⁽⁷²⁾) i u pristupačnom obliku koji ima dokaznu vrijednost, u skladu s kriterijima za pristupačnost iz Zakona o jednakim pravima i mogućnostima iz 2005. Isto tako moraju biti dostupni u lako čitljivoj i razumljivoj verziji. Ti materijali moraju biti dostupni od samog početka izborne kampanje do zatvaranja biračkih mjesta ⁽⁷³⁾.

U nekoliko država članica, kao što su Mađarska i Španjolska, sponzori se moraju pobrinuti za pristupačnost političkih oglasa. Središnje izborni povjerenstvo u Litvi od 2019. za svake izbore obavještava kandidate da pri izradi izbornih materijala trebaju uzeti u obzir potrebe birača s invaliditetom.

Političke organizacije u Španjolskoj dužne su svoje javne aktivnosti provoditi na način pristupačan osobama s invaliditetom i pružati pristupačne informacije kad je god to moguće. To uključuje internetske stranice, tiskane materijale u pristupačnim formatima za osobe s invaliditetom, telefonsku podršku i audiovizualne formate. Nacionalne televizijske i radijske postaje u javnom vlasništvu dužne su staviti na raspolaganje besplatne prostore za političko oglašavanje kandidata, političkih stranaka, saveza, koalicija i skupina birača, koji zadovoljavaju specifične potrebe osoba s invaliditetom u pogledu pristupačnosti.

Njemačka udruga slijepih i slabovidnih osoba ispitala je uoči izbora za Europski parlament 2019. upotrebljivost i čitljivost materijala koji se u izbornoj kampanji upotrebljavaju za korisnike čitača ekrana. Materijale je ocijenila prema utvrđenim kriterijima i poslala je rezultate tog ocjenjivanja političkim strankama koje su se kandidirale na izborima ⁽⁷⁴⁾.

7. Univerzalan dizajn i razumna prilagodba u izbornom ciklusu – postupci, sadržaji i materijali

7.1. Postupci registracije

Primjena postupaka registracije u izbornom procesu, neovisno o njihovoj svrsi, pruža ključne mogućnosti za olakšavanje interakcije između osoba s invaliditetom i nadležnih tijela, među ostalim putem raznih pristupačnih alata i sredstava, kao što su pristupačni obrasci u papirnatom i digitalnom obliku. Ako se registracija provodi osobno, od iznimne je važnosti da su prostorije i informacije pristupačne.

U većini se država članica registracija birača na nacionalnim izborima provodi automatski. Dvije države članice, Cipar i Irska, upotrebljavaju registraciju aktivnih birača, dok ostale koriste internetske alate za registraciju željenog postupka glasovanja ili prava na određeni postupak glasovanja, kao što je glasovanje poštom ili mobilno glasovanje. Kako bi olakšale upotrebu tih alata, države članice provele su

⁷² RGAA: référentiel général d'amélioration de l'accessibilité, décret No 2009-546 du 14 mai 2009 modifié en septembre 2019.

⁷³ [Le vote des personnes en situation de handicap: l'accessibilité des opérations de vote. Les élections en France.](#)

⁷⁴ [Svečana dodjela certifikata – Njemačka udruga slijepih i slabovidnih osoba.](#)

zahtjeve za pristupačnost i pobrinule se da se sadržaju na internetu može pristupiti s niza uređaja. Izradile su i pojednostavnjene obrasce na jasnom jeziku usmjerenom na korisnika. U Cipru su uredi okružnih uprava koji obrađuju zahtjeve za upis u registar birača pristupačni osobama s invaliditetom. Za olakšavanje tog postupka ključno je i pružanje pristupačnih informacija o registraciji birača, kao što to čini nekoliko država članica, npr. Luksemburg.

U nekim državama članicama kandidati mogu primiti posebnu potporu, kao što su mala bespovratna sredstva za tumačenje na znakovnom jeziku i prijevoz, koja može olakšati dostavu dokumenata ako se to čini isključivo osobno. U drugim državama članicama, kao što je Rumunjska ⁽⁷⁵⁾, kandidati mogu prikupljati potpise podrške za kandidaturu i elektroničkim putem.

7.2. Povećanje pristupačnosti biračkih mjesta, glasačkih kabina i glasačkih kutija

Većina država članica donijela je višestruke zahtjeve kako bi osobe s invaliditetom mogle glasovati na biračkom mjestu. Ti zahtjevi obuhvaćaju razne aspekte postupka glasovanja i interakcije s biračima s invaliditetom u prostorijama biračkog mjesta, izborne materijale i izbornu osoblje ⁽⁷⁶⁾. To uključuje dolazak do biračkog mjesta i ulazak u njega, identifikaciju birača, potpis na popisu birača (rukom ili elektronički), ulazak u glasačku kabinu, glasovanje na papirnatom glasačkom listiću ili na uređaju za glasovanje, umetanje papirnata glasačkog listića u glasačku kutiju i izlazak iz biračkog mjesta. Nekoliko država članica osmislilo je detaljne smjernice i kontrolne popise koji su često izrađeni u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom, a obuhvaćaju kriterije od dostupnosti javnim prijevozom do postojanja rampi i politike davanja prednosti u redu čekanja. Primjerice, Malta olakšava glasovanje osoba s invaliditetom tako što im na njihovu biračkom mjestu daje prednost u redu čekanja (u određenom vremenskom okviru).

U nekim državama članicama, kao što su Austrija ⁽⁷⁷⁾ i Mađarska, svaka općina mora imati barem jedno biračko mjesto bez prepreka. U drugim državama članicama sva biračka mjesta moraju biti pristupačna, primjerice u Francuskoj, Nizozemskoj, Španjolskoj i Sloveniji. Druge države članice, kao što je Grčka, u okviru nacionalnog akcijskog plana za osobe s invaliditetom nastoje uspostaviti registar pristupačnih zgrada na razini općina (prva razina lokalne vlasti), koje će se upotrebljavati i kao

⁷⁵ U slučaju parlamentarnih izbora.

⁷⁶ Austrija, Belgija, Bugarska, Njemačka, Danska, Estonija, Francuska, Finska, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Španjolska, Švedska i Slovenija.

⁷⁷ Na temelju Zakona o izmjeni biračkih prava iz 2023. (*Wahlrechtsänderungsgesetz 2023*) sva biračka mjesta od 2024. moraju ispunjavati okvirne uvjete iz članka 6. zakona *Bundes-Behindertengleichstellungsgesetz* (Savezni zakon o jednakim mogućnostima za osobe s invaliditetom). U skladu s tom odredbom osobe s invaliditetom trebale bi svim biračkim mjestima moći pristupiti bez prepreka, ovisno o tehničkoj izvedivosti. U svakom slučaju, svaka zgrada u kojoj je uspostavljeno biračko mjesto mora imati najmanje jedno biračko mjesto s glasačkim kabinama koje su pristupačne osobama s invaliditetom. U Austriji sva biračka mjesta (uključujući glasačke kabine) od 2028. moraju bez iznimke biti bez prepreka.

biračka mjesta. U drugim državama članicama, kao što je Irska, izborni službenici moraju provesti potrebne mjere kako bi biračka mjesta učinili pristupačnima, što uključuje postavljanje odgovarajućeg stola i stolice na biračkom mjestu, koji su postavljeni tako da je zajamčena tajnost glasovanja i da su praktičniji za birače koji koriste invalidska kolica, koji imaju tjelesno oštećenje ili oštećenje vida odnosno za starije birače.

U nekoliko država članica parkirna mjesta uz biračka mjesta moraju zadovoljavati stroge zahtjeve povezane sa znakovima i površinom, primjerice u Belgiji, Luksemburgu i Nizozemskoj. Biračka mjesta moraju biti dostupna javnim prijevozom. Osobe s invaliditetom, uključujući korisnike invalidskih kolica, moraju moći ući, kretati se i izaći iz biračkih mjesta u uobičajenim uvjetima kretanja, prema potrebi primjenom privremenih ili trajnih rješenja (kao što je to slučaj u Belgiji, Njemačkoj, Danskoj, Estoniji, Francuskoj, Finskoj, Irskoj, Litvi, Luksemburgu, Nizozemskoj, Rumunjskoj, Švedskoj i Sloveniji). To uključuje davanje prednosti upotrebi zgrada prizemnica, široke otvore za vrata kojima se automatski ili lako upravlja, rampe s malim nagibom, neprekinute rukohvate, ravne manevarske površine ispred vrata, dovoljno široke hodnike, prolaze bez prepreka, odgovarajuću rasvjetu, stolice u čekaonici, prilagođene znakove, staze za usmjeravanje, oznake u bojama i druga prikladna sredstva za usmjeravanje birača s oštećenjem vida. Druge države članice, kao što su Francuska, Danska, Luksemburg, Nizozemska i Španjolska, osobama s invaliditetom dopuštaju i ulazak sa psima vodičima i psima pomagačima.

Neke države članice, kao što su Belgija, Španjolska ⁽⁷⁸⁾ i Rumunjska ⁽⁷⁹⁾, tehničke specifikacije za glasačke kabine utvrđuju zakonom. Glasačke kabine moraju biti dizajnirane tako da ispunjavaju potrebe osoba s invaliditetom, osobito korisnika invalidskih kolica. Primjerice u Luksemburgu, Francuskoj i Italiji na svakom biračkom mjestu treba postaviti jednu kabinu koja je dizajnirana za pristup osoba s invaliditetom. To znači da moraju biti minimalne veličine, postavljene na području s dovoljno prostora za okret i imati posebne značajke, kao što su vodoravne ručke za potporu, stolovi ili police koje su postavljene na određenoj visini ili se mogu podesiti i imaju dovoljno prostora za noge te dovoljno osvjetljenja. Neke države članice, kao što je Nizozemska, na raspolaganje stavljaju i povećala sa svjetlom za čitanje. Ostali alati koji se koriste za glasovanje, kao što su kemijske olovke ili olovke, moraju biti lako pristupačni osobama s invaliditetom.

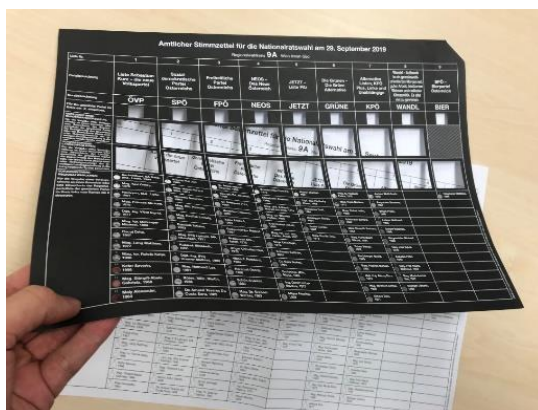
Pristupačnost glasačkih kutija važna je i ako birači sami moraju ubaciti glasačke listiće u glasačku kutiju. Glasačka kutija mora biti lako prepoznatljiva i postavljena na području kojemu se može neometano pristupiti i oko kojeg ima dovoljno prostora za manevriranje. Otvor na glasačkoj kutiji i komande uređaja za elektroničko glasovanje moraju biti postavljeni na određenoj visini. Osobama koje ne mogu dosegnuti otvor na glasačkoj kutiji treba staviti na raspolaganje stepenicu i pritom poštovati

⁷⁸ Na temelju [Rješenja INT/511/2022 od 3. lipnja](#), kojim se mijenjaju odredbe [Kraljevskog dekreta 605/1999 od 16. travnja o dodatnom uređenju izbornih postupaka](#), glasačke kabine moraju biti u potpunosti pristupačne.

⁷⁹ [Odluka Stalnog izbornog povjerenstva br. 44/2016 o minimalnim uvjetima koje trebaju ispunjavati lokacije na kojima su postavljena biračka mjesta i njihovoj minimalnoj opremljenosti.](#)

sigurnosne zahtjeve. Primjerice, u Francuskoj se zakonom propisuje da glasačka kutija na svakom biračkom mjestu mora biti pristupačna i korisnicima invalidskih kolica.

U nekim su državama članicama (kao što je Estonija) biračka mjesta opremljena stolovima i pregradama koji biračima omogućuju da glasački listić ispunjavaju sjedeći na stolici ili u invalidskim kolicima. Povećala se biračima daju kao pomoć pri ispunjavanju glasačkog listića i čitanju popisa kandidata. Dostupne su usluge prevođenja na znakovni jezik na daljinu, što biračima koji poznaju znakovni jezik omogućuje lakšu komunikaciju s članovima okružnog biračkog odbora. U Francuskoj se, kako bi se slijepim i slabovidnim osobama omogućilo da se potpišu na pravo mjesto na popisu birača ili evidenciji izlazaka, preporučuje korištenje pomagala za potpis kontrastne boje (prozor na malom, plastificiranom ravnalu).

Predložak glasačkog listića koji se upotrebljava u Austriji.

7.3. Povećanje pristupačnosti glasačkih listića

U Austriji, Danskoj ⁽⁸⁰⁾, Mađarskoj, Luksemburgu ⁽⁸¹⁾, Njemačkoj, Sloveniji, Irskoj, Portugalu i Španjolskoj biračka mjesta moraju biti opremljena posebnim predlošcima za papirnate glasačke listiće, među ostalim na Brailleovu pismu. U Nizozemskoj i Malti ti su predlošci popraćeni i zvučnim zapisom ili objašnjenjem na papiru, kao u Portugalu i Španjolskoj, u kojima se objašnjava kako koristiti matricu, kako je strukturiran glasački listić, koji se kandidati i stranke natječu na izborima i koju rupu na matrici treba koristiti za kojeg kandidata.

U Irskoj postoji telefonska linija za podršku pri upotrebi predloška na Brailleovu pismu, koju birači mogu nazvati kako bi čuli raspored glasačkog listića i redoslijed kandidata. U Austriji je slijedom nedavnih zakonodavnih promjena glasački listić poboljšan dodavanjem kosine na jednoj strani za osobe s oštećenjem vida, a planira se i uvođenje predloška kartice za glasovanje. Češka postavlja QR kodove na

⁸⁰ Samo na referendumima na kojima se može glasovati samo „Da” ili „Ne”.

⁸¹ Vlada će u suradnji s Centre pour le développement des compétences relatives à la vue (CDV) biračima s oštećenjem vida na dan izbora dati predložak za taktilno glasovanje. Taj će predložak za taktilno glasovanje biti dostupan na svim biračkim mjestima, a birač ga može naručiti i izravno od CDV-a, koji mu ga stavlja na raspolaganje ako odabere glasovati poštom.

uputama za glasovanje uz glasačke listiće poslane poštom, koji vode do videozapisa na znakovnom jeziku. Pomoćni alati, kao što su povećala za čitanje, stavljaju se na raspolaganje biračima s invaliditetom u nekoliko država članica, kao što su Belgija i Nizozemska.

U Danskoj se birači kojima je potrebna pomoć pri samostalnom glasovanju mogu poslužiti tehničkim pomagalima kao što su deblja crna kemijska olovka koja biraču pomaže vidjeti gdje treba označiti glasački listić, povećalo koje povećava glasački listić i olakšava čitanje te LED svjetiljka za bolje osvjetljenje, koja je od pomoći svim slabovidnim osobama. Birač može kontrolirati svjetlinu, boju i izlaznu svjetlost svjetiljke. Ti su alati dopunjeni CCTV-om (televizija zatvorenog kruga), posebnom vrstom povećala koje povećava glasački listić na zaslonu i na kojem birač može prilagoditi povećanje i kontrast. Nadalje, mora postojati podesiv stol koji biračima u invalidskim kolicima omogućuje da ispune glasački listić.

Mape glasačkih listića koje se upotrebljavaju u Litvi.

Litva stavlja na raspolaganje mape označene Brailleovim pismom u koje birači mogu staviti standardne glasačke listiće. U Malti je svako biračko mjesto opremljeno reprodukcijским uređajem za čitanje sadržaja na glasačkom listiću. U Nizozemskoj građani koji glasuju iz inozemstva upotrebljavaju smanjeni glasački listić. Mogu odabrati žele li primiti glasački listić poštom ili na adresu e-pošte. Dokument s popisom stranaka i kandidata šalje se zajedno s glasačkim listićem. Na svim biračkim mjestima izvešeni su popisi kandidata u velikom formatu.

U Nizozemskoj se biračima s kognitivnim oštećenjem može (izvan glasačke kabine) objasniti kako funkcioniraju glasački listići. Mnoge općine i organizacije civilnog društva prije izbora organiziraju tečajeve osposobljavanja za glasovanje. Osim toga, birači s kognitivnim oštećenjem mogu objašnjenja pogledati na internetskoj stranici ⁽⁸²⁾.

U Nizozemskoj se osmišljava novi glasački listić. Taj će glasački listić bolje zadovoljavati i potrebe osoba s invaliditetom. Font je veći i lakše čitljiv. Dodani su logotipi političkih stranaka kako bi stranke bile uočljivije i kako bi ih se lakše pronašlo. Za novi papirnati glasački listić izrađuje se i univerzalan predložak za osobe s oštećenjem vida. Cilj je da općina ima najmanje jedan predložak sa zvučnom podrškom. Rumunjska isto nastoji pojednostavniti papirnate glasačke listiće njihovim

⁸² [Kako funkcionira glasovanje?](#)

smanjivanjem na samo jedan list papira, što bi moglo poboljšati ukupnu pristupačnost, među ostalim za birače s oštećenjem vida ⁽⁸³⁾.

7.4. Povećanje pristupačnosti uređaja za glasovanje

Belgija je za lokalne izbore 2018. i savezne izbore 2019. osmislila pilot-projekt za dopunu računala za elektroničko glasovanje audiomodulom kako bi se osobama s oštećenjem vida omogućilo samostalno glasovanje. Taj je pilot-projekt osmišljen u bliskoj suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom i udruženjima koja zastupaju osobe s oštećenjem vida. Projekt se zbog logističkih razloga nije mogao provesti u velikim razmjerima.

U Bugarskoj su uređaji za glasovanje postali obvezni na biračkim mjestima u zemlji i inozemstvu koja okupljaju najmanje 300 birača. Sučelje se sastoji od zaslona na dodir. Nakon što birač glasuje, uređaj ispisuje listić kao dokaz koji birač treba provjeriti. To omogućuje i ručno prebrojavanje glasova u slučaju nestanka elektronički pohranjenih glasova. Bugarskim izbornim zakonikom zahtijeva se da se uređaji za glasovanje dizajniraju, implementiraju i održavaju na način kojim se jamči, među ostalim, lak i razumljiv pristup mehanizmima i metodama strojnoga glasovanja, uključujući pojednostavnjeni pristup za birače s oštećenjem vida ili motoričkim oštećenjem.

Od stupanja na snagu Zakona ZVDZ-C o izmjeni 20. svibnja 2017., u Sloveniji se u izborima i referendumima više ne upotrebljavaju uređaji za glasovanje za birače s invaliditetom ⁽⁸⁴⁾. Zakonodavstvo je izmijenjeno kako bi sva biračka mjesta bila u potpunosti pristupačna osobama s invaliditetom. Isto tako, zakonodavac je slijedio primjere iz drugih zemalja ⁽⁸⁵⁾ i osobama s invaliditetom omogućio, osim glasovanja na biračkim mjestima, da glasuju poštom.

7.5. Dodatne metode glasovanja

Nekoliko država članica biračima koji ne mogu doći do biračkog mjesta na dan izbora omogućuje da glasuju unaprijed iz vlastita doma, iz bolnice (kao u Danskoj, Malti i Portugalu) ili na biračkom mjestu koje je otvoreno prije izbornog dana (kao u Austriji, Danskoj, Njemačkoj, Estoniji, Finskoj, Latviji, Litvi, Malti, Portugalu, Sloveniji i Švedskoj).

Osobe s invaliditetom mogu glasovati na pristupačnom biračkom mjestu u nekoliko država članica, kao što su Austrija, Belgija, Danska, Njemačka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva i Rumunjska ⁽⁸⁶⁾. U Nizozemskoj se biračima ne dodjeljuje biračko

⁸³ [Komparativna studija o metodama, postupcima i tehničkim instrumentima koje druge zemlje upotrebljavaju kako bi se pobrinule za pristupačnost izbornih postupaka za osobe s invaliditetom](#), koju je izradilo Stalno izborno povjerenstvo.

⁸⁴ Zakonodavac je uzeo u obzir opseg upotrebe uređaja za glasovanje na pojedinim izborima, proračunski trošak upotrebe uređaja za glasovanje i propise u drugim državama članicama EU-a.

⁸⁵ Glasovanje poštom kako je propisano austrijskim zakonodavstvom.

⁸⁶ Predsjednički izbori.

mjesto. Uz svoju karticu za glasovanje mogu glasovati na bilo kojem biračkom mjestu u svojoj općini. U bolnicama i/ili drugim ustanovama za skrb u državama članicama kao što su Hrvatska, Estonija, Irska, Malta i Nizozemska uspostavljaju se posebna biračka mjesta.

U nekim je državama članicama (kao što su Hrvatska, Danska, Češka, Slovenija i Švedska) dostupno glasovanje ispred biračkog mjesta, odnosno glasovanje izvan biračkog mjesta, u prizemlju ili na ulazu u biračko mjesto.

Mobilno glasovanje, što znači da službenik uprave koja je zadužena za organizaciju izbora odnosi glasačku kutiju na lokaciju birača (dom, bolnica ili neka druga lokacija), metoda je koja se primjenjuje u nekoliko država članica (kao što su Austrija, Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Hrvatska, Mađarska, Italija, Irska, Latvija, Litva, Portugal, Rumunjska, Slovenija i Švedska). Neke države članice, uključujući Finsku, Luksemburg ⁽⁸⁷⁾, Italiju (određene općine), Portugal i Poljsku, biračima, pa tako i osobama s invaliditetom, pružaju besplatan prijevoz do biračkih mjesta pod određenim uvjetima. Belgija daje i potporu za prijevoz do biračkih mjesta.

Osobe s invaliditetom u svakoj državi članici mogu dobiti pomoć tijekom postupka glasovanja. Postoje razlike u tome tko može pružiti pomoć biraču, kao i u uvjetima koje birač mora ispunjavati. U većini država članica, kao što su Austrija, Belgija, Danska, Njemačka, Mađarska, Španjolska, Slovenija i Švedska, biračima s invaliditetom može pomagati bilo koja osoba kojoj vjeruju, bez ograničenja.

Glasovanje poštom u zemlji ili iz inozemstva dostupno je u 20 država članica. Prakse glasovanja poštom u zemlji razlikuju se unutar EU-a. Samo neke države članice, kao što su Njemačka i Španjolska, omogućuju svim biračima da glasuju poštom. U državama članicama kao što su Austrija, Irska, Litva, Nizozemska i Slovenija ta je metoda ograničena na određene skupine, kao što su birači s invaliditetom ili birači u inozemstvu.

Glasovanje putem interneta moguće je u Estoniji, gdje birači mogu odabrati hoće li na dan izbora ići na biračko mjesto ili će glasovati na internetskoj stranici u izbornom razdoblju. Estonskim Zakonom o izborima zahtijeva se da aplikacija za glasovanje pruža podršku osobama s oštećenjem vida. Taj se zahtjev u praksi ispunjava tako da se toj skupini omogućuje da ostvari svoje pravo glasa bez pomoći.

U Francuskoj se za vrijeme parlamentarnih izbora i izbora konzula glasovanje putem interneta upotrebljava za izbor predstavnika francuskih građana koji žive u inozemstvu. Da bi mogli glasovati putem interneta, francuski birači moraju službeno imati boravište u inozemstvu i biti registrirani na konzularnom biračkom popisu. Na popisu moraju biti navedeni i njihova valjana e-adresa i telefonski broj kako bi dobili korisničko ime (e-porukom) i lozinku (SMS-om). Nije potrebna nikakva druga

⁸⁷ Korisnici usluge posebnog prijevoza Adapto koji imaju iskaznicu Adapto mogu putovati do biračkog mjesta korištenjem usluge Adapto. Putovanje do biračkog mjesta i povratno putovanje neće se odbiti od kvote godišnjih putovanja u sklopu usluge Adapto na koja imaju pravo. Kako bi zatražili takvu uslugu, korisnici mogu nazvati službu mobiliteit.lu na broj telefona 2465-2465 ili je rezervirati putem mobilne aplikacije adapto.lu odabirom opcije „Elections/Wahlen”.

formalnost ⁽⁸⁸⁾. Za vrijeme predsjedničkih izbora 2022. francuski birači u inozemstvu mogli su pet uzastopnih dana glasovati putem interneta. Na internetskoj stranici Ministarstva za europske i vanjske poslove bio je naveden niz pitanja i odgovora koji su se konkretno odnosili na glasovanje putem interneta.

Njemačka je 2023. primijenila glasovanje putem interneta za svoje izbore u području socijalne politike, što je glasovanje za izbor vijeća koje nadzire nacionalne zdravstvene i mirovinske fondove. U razdoblju glasovanja od 51 dana otprilike je 22,3 milijuna osoba imalo mogućnost glasovanja putem interneta ili tradicionalno poštanskim glasačkim listićima ⁽⁸⁹⁾.

Glasovanje preko opunomoćenika upotrebljava se u Belgiji, Francuskoj, Nizozemskoj i Poljskoj. U Belgiji i Poljskoj glasovanje preko opunomoćenika dostupno je za birače koji ne mogu doći na biračko mjesto zbog određene bolesti ili nemoći, lošeg zdravlja ili starosti, što može obuhvaćati osobe s invaliditetom. U Francuskoj i Nizozemskoj svi birači mogu glasovati putem punomoći. Švedski birači mogu glasovati preko kurira, pri čemu druga osoba dostavlja glas birača na biračko mjesto.

7.6. Pristup rješavanju izbornih sporova

Nekoliko je država članica uvelo posebne mehanizme za pristup osoba s invaliditetom pravosuđnom sustavu, kao što su pružanje informacija u pristupačnim formatima ili stavljanje na raspolaganje određenih formata, uključujući digitalne metode podnošenja pritužbi ⁽⁹⁰⁾. Pristupačnost rješavanja izbornih sporova obuhvaća i pristupačne mehanizme za podnošenje pritužbi, kao i prostorije za saslušanja ili rješavanje sporova.

Rumunjska se u okviru nacionalne strategije o pravima osoba s invaliditetom obvezala da će predložke za zahtjeve i pritužbe povezane s izbornim pravima objaviti u pristupačnim formatima. Litva je uvela pristupačan informacijski sustav za upravljanje izbornim sporovima, kojim se birači mogu koristiti za podnošenje pritužbi. Birači u Španjolskoj mogu podnositi pritužbe u vezi s biračkim mjestima koja ne ispunjavaju pravne zahtjeve za pristupačnost. U Irskoj službenici zaduženi za izbore rješavaju sva pitanja koja nastaju u vezi s pristupačnosti prostorija i odgovorni su za provođenje izbornih događanja u svakoj izornoj jedinici.

7.7. Prikupljanje podataka o sudjelovanju osoba s invaliditetom na izborima

Važno je prikupiti statističke podatke o sudjelovanju građana s invaliditetom na izborima kako bi se provjerilo koliko djelotvorno mogu ostvarivati izborna prava. To može pridonijeti evaluaciji mjera provedenih za osobe s invaliditetom i moglo bi dovesti do učinkovitijih rješenja. Slično tomu, razvrstani podaci o invaliditetu korisni

⁸⁸ [Présentation du vote par internet. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères.](#)

⁸⁹ [Socijalni izbori u Njemačkoj temelje se na glasovanju putem interneta.](#)

⁹⁰ [Pregled stanja u području pravosuđa u EU-u za 2022.](#)

su za kampanje EU-a i nacionalne kampanje informiranja o izborima, čime se povećavaju njihov doseg i djelotvornost.

Postupci registracije koji se upotrebljavaju na izborima, uključujući registraciju birača, registraciju kandidata, odobravanje pristupa posebnim postupcima glasovanja ili bilježenje izlazaka birača na biračkom mjestu, nadležnim tijelima mogu pružiti priliku da prikupe informacije o tome u kojim izbornim jedinicama žive birači s invaliditetom, koliko birača s invaliditetom ima u pojedinim izbornim jedinicama i koja im je vrsta prilagodbe potrebna kako bi sudjelovali na ravnopravnoj osnovi s drugim biračima.

Prikupljanje statističkih podataka koji su razvrstani prema vrsti invaliditeta ili provođenje anketa o nekoliko čimbenika koji se odnose na osobe s invaliditetom i pristupačnost na biralištima može pomoći izbornim tijelima da učinkovitije rasporede svoje resurse. Udruživanje resursa i podataka svih relevantnih tijela, među ostalim kombiniranjem statističkih i administrativnih podataka o invaliditetu i uključenosti, daje točniju sliku o potpori koja je osobama s invaliditetom potrebna da bi djelotvorno ostvarivale izborna prava.

Svaka obrada osobnih podataka mora se u potpunosti provoditi u skladu s Općom uredbom o zaštiti podataka (OUZP). Zdravstveni podaci, kao što su osobni podaci o invaliditetu osobe, posebna su kategorija osobnih podataka koja je posebno zaštićena tom uredbom.

Primjerice, Rumunjska agregira podatke o sudjelovanju osoba s invaliditetom na izborima tako što broj osoba koje imaju potvrdu o invaliditetu uspoređuje s brojem birača. Takvo se prikupljanje podataka temelji na formaliziranom sporazumu između Stalnog izbornog povjerenstva i Nacionalnog tijela za prava osoba s invaliditetom, a njime se osigurava usklađenost sa zahtjevima za zaštitu podataka.

Švedska prikuplja statističke podatke o sudjelovanju osoba s invaliditetom na izborima (kao što je prikazano na slici u nastavku).

Izlaznost na izborima za parlament 2018. prema vrsti invaliditeta.
Oštećenje sluha Bez oštećenja sluha
Oštećenje vida Bez oštećenja vida
Bitno smanjena pokretljivost Smanjena pokretljivost Nema smanjene pokretljivosti
Teži oblik astme Blagi simptomi astme Ne boluje od astme
Teži oblik alergije Blagi simptomi alergije Nema alergije
Teži oblik psihičke bolesti Blagi simptomi psihičke bolesti Ne boluje od psihičke bolesti
Dijagnosticirana neuropsihijatrijska bolest Nije dijagnosticirana neuropsihijatrijska bolest
Teži oblik disleksije i diskalkulije Blagi oblik disleksije i diskalkulije Nema disleksiju ni diskalkuliju
Bitno smanjena sposobnost obavljanja djelatnosti Djelomično smanjena sposobnost obavljanja djelatnosti Nije smanjena sposobnost obavljanja djelatnosti
Osobe s invaliditetom Osobe bez invaliditeta

Diagram 7.3. Valdeltagande i riksdagsvalet 2018 efter typ av funktionsnedsättning. Procent

Nekoliko država članica, kao što su Mađarska i Španjolska, prikuplja podatke o biračima koji zatraže pristup posebnim mehanizmima glasovanja. Litva od 2016. vodi elektronički registar osoba koje imaju pravo glasovati kod kuće, što uključuje birače s invaliditetom i starije od 70 godina. U Luksemburgu je prikupljanje takvih podataka osobito relevantno jer je sudjelovanje na izborima obvezno za sve registrirane birače do 75. godine života. Luksemburg također provodi ankete kako bi prikupio podatke o nekoliko čimbenika koji se odnose na osobe s invaliditetom i pristupačnost izbora.

7.8. Praćenje i ocjenjivanje pristupačnosti izbora

U razdoblju nakon izbora obično se proučava uspješnost u nesmetanom odvijanju vjerodostojnih izbora te se ocjenjuje kako su se provodila pravila i iskoristili resursi. Nekoliko država članica (Litva, Rumunjska i Švedska) osobito od izbornih tijela zahtijeva da ocijene odvijanje izbornog postupka. Novo izborna povjerenstvo Irske zakonom je ovlašteno provoditi preispitivanja događaja nakon izbora. U njima se ispituje podrška koju su službenici zaduženi za izbore i predsjedavajući službenici (koji nadziru biračka mjesta na biralištu) pružali kako bi olakšali glasovanje slijepih, onesposobljenih i nepismenih birača na biračkim mjestima. Španjolska sastavlja upitnike kako bi procijenila usklađenost izbora sa zahtjevima za pristupačnost, kao i izvješća o pristupačnosti nakon svakog izbornog postupka. Imenuje upravitelje pristupačnosti za izbore u svim upravnim jedinicama (19) i podjedinicama (52), koje su odgovorne za pristupačnost u svakom izbornom postupku, djeluju kao sugovornici

Ministarstva unutarnjih poslova i provode brze daljnje mjere nakon svih incidenata povezanih s pristupačnosti izbora. Nizozemska provodi slične procjene i ankete nakon izbora. U Nizozemskoj birači mogu na dežurnu telefonsku liniju „Neograničeno glasovanje” (*Meldpunt Onbeperkt Stemmen*) prijaviti pozitivna ili negativna iskustva i dati prijedloge za poboljšanje pristupačnosti izbora.

U Francuskoj se pristupačnost izbora prati tijekom izbora i ocjenjuje nakon njih. Praćenje tijekom izbora provode neovisno tijelo, Nacionalno savjetodavno vijeće za osobe s invaliditetom, i organizacije civilnog društva. Njihove se ocjene objavljuju na internetu ⁽⁹¹⁾. Nakon izbora Ministarstvo unutarnjih poslova, koje je zaduženo za organizaciju izbora, i nacionalni Odbor za osobe s invaliditetom zajedno s organizacijama civilnog društva i političkim strankama ocjenjuju što je bilo dobro u organizaciji izbora, a što bi se moglo poboljšati prije idućih izbora.

Komisija također izdaje izvješće nakon svakih izbora za Europski parlament, koje obuhvaća probleme s kojima su se suočavale osobe s invaliditetom.

8. Završna razmatranja

Ravnopravnost i nediskriminacija te integracija osoba s invaliditetom temeljne su vrijednosti EU-a i predstavljaju temeljna prava propisana Poveljom EU-a o temeljnim pravima. Kako bi potaknula Uniju ravnopravnosti, Komisija je u ožujku 2021. predstavila novu ambicioznu Strategiju o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030. Cilj je te strategije poboljšati kvalitetu života osoba s invaliditetom, među ostalim kako bi mogle sudjelovati na izborima na ravnopravnoj osnovi.

Iako države članice sve više priznaju i bave se pitanjem važnosti jednakog pristupa izborima za građane s invaliditetom, EU je donio i nekoliko zakonodavnih akata i standarda koji se odnose na pristupačnost i koji mogu biti korisni kao referentni dokumenti pri uvođenju značajki pristupačnosti u raznim fazama izbornih postupaka.

Ovaj vodič o dobroj izbornoj praksi izrađen je kako bi se poduprla razmjena dobrih primjera iz prakse i stručnog znanja među državama članicama te kako bi se općenitije poduprli njihova nastojanja da se pobrinu da građani s invaliditetom mogu djelotvorno ostvarivati izborna prava.

Ključne mjere koje su države članice poduzele obuhvaćaju ⁽⁹²⁾:

- metode za prijevremeno glasovanje i alternativne postupke glasovanja, uključujući osobno glasovanje unaprijed, glasovanje poštom, glasovanje putem interneta, mobilno glasovanje, glasovanje ispred biračkog mjesta, promjenu ili odabir biračkog mjesta i glasovanje uz pomoć osobe koju je birač slobodno odabrao,
- uvođenje posebnih mehanizama glasovanja kako bi osobe koje borave u ustanovama za smještaj ili ustanovama za dugotrajnu skrb i bolnicama ili

⁹¹ [Observatoire de l'accessibilité des campagnes électorales et des scrutins de 2022.](#)

⁹² Većina mjera korisna je za pristup svih skupina izborima, uključujući starije osobe.

osobe koje ne mogu napustiti svoje domove ne bi izgubile pravo glasa, s posebnim naglaskom na ustanovama za smještaj zatvorenog tipa,

- stavljanje na raspolaganje niza pomoćnih alata kao što su Brailleovo pismo, QR kodovi, veliki tiskani podaci, audiovodiči i lako čitljivi vodiči, omotnice s Brailleovim pismom, taktilne matrice, dodatno osvjetljenje, pribor za pisanje i markice,
- standarde za pružanje ljudske podrške putem telefona ili tumačenjem na znakovni jezik i pružanje pristupačnog prijevoza do biračkog mjesta,
- pojednostavnjene postupke za podnošenje zahtjeva za prilagodbu.

Više bi se potpore moglo pružiti praksama čiji je cilj zajamčiti da osobe s invaliditetom mogu neovisno i tajno glasovati, primjerice upotrebom predloška na Brailleovu pismu koji se za potrebe glasovanja može postaviti preko glasačkog listića. Time bi se mogle nadopuniti prakse kojima se biračima omogućuje da im pri glasovanju pomoć pružaju druge osobe.

Nacionalna tijela mogu razmotriti i dodatno uzimanje u obzir posebnih potreba građana s mentalnim zdravstvenim stanjima koja mogu utjecati na njihovo iskustvo glasovanja, uključujući depresiju i anksioznost, neovisno o tome jesu li ona dugoročna ili privremena ⁽⁹³⁾.

Pristupačnost obuhvaća mnogo više od samih praktičnih mjera. Obuhvaća društveno okruženje u kojem se osobe uključuju u izborni postupak. O toj se pojavi potrebno provesti dodatna istraživanja. Mogli bi se razmotriti i daljnji rad i mjere politike u pogledu načina na koji osoblje na biračkom mjestu može pružiti podršku građanima s invaliditetom (osim pružanja pomoći kad to zatraže) i stvoriti uključivo okruženje. To bi primjerice bili jezični savjeti (kao što se ističe u francuskim smjernicama za medije) za komunikaciju s građanima s invaliditetom kao biračima ili kandidatima, mjere za stvaranje društvenog okruženja kojim se podupire političko sudjelovanje, osobito za političke kandidate ⁽⁹⁴⁾, i uspostava mreža, programa mentorstva i kanala u okviru kojih se građane s invaliditetom informira o tim mogućnostima i podupire njihovo sudjelovanje na izborima.

U borbi protiv pogrešnog informiranja i dezinformiranja važna je i upotreba jasnog jezika i pristupačnih komunikacijskih materijala jer su osobe s invaliditetom posebno izložene riziku. Pandemija bolesti COVID-19 dovela je do promjena u postupcima glasovanja, kao što su povećana upotreba glasovanja poštom ili mogućnosti glasovanja na daljinu, što je pak možda dovelo do razvoja praksi kojima se podupire pristupačnost izbora za osobe s invaliditetom.

Kampanje informiranja i druge mjere senzibilizacije u pogledu izbornih prava osoba s invaliditetom mogle bi se dodatno razviti kako bi se potaknula opća osviještenost izbornih službenika, promatrača izbora, političkih stranaka i šire javnosti. U službenim dokumentima postoji određena razina osviještenosti s obzirom na to da se u brojnim primjerima daju smjernice o upotrebi određenog jezika i kategorija koje se čine

⁹³ Vidjeti npr. novi irski Zakon o izbornoj reformi (2022.).

⁹⁴ Vidjeti prijedlog Rumunjske o zakonodavnim izmjenama za pružanje financijske potpore.

poželjnima, među kojima su i smjernice za organizatore izbora. To uključuje pružanje informacija o tome koje su vrste invaliditeta obuhvaćene kategorijom „građani s invaliditetom” i prikupljanje tih informacija u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom (kao što to čine Belgija, Finska i Latvija).

Djelotvorni tečajevi osposobljavanja pokrivaju aspekte kao što su pregled izbornih prava osoba s invaliditetom, pristupačne prakse glasovanja i pristupačna biračka mjesta, razumne prilagodbe koje su dostupne osobama s invaliditetom, kako pružiti podršku biračima s invaliditetom i planovi za nepredviđene okolnosti u slučaju nastanka problema. Osim toga, osposobljavanje bi moglo obuhvaćati samoprocjenu, ispitivanje i certificiranje kako bi se utvrdili propusti ili nedovoljno razumijevanje informacija. Dobar primjer pruža Danska, u kojoj izborni službenici (i drugi) sudjeluju u kvizu kako bi provjerili svoje poznavanje informacija.

Kad je god to moguće, mjerama koje se provode izbornu iskustvo građana s invaliditetom trebalo bi se što više približiti iskustvu ostalih građana. To bi moglo obuhvaćati mnogo više od pukog osiguravanja nekog oblika pristupa. Takvi primjeri obuhvaćaju automatski registar birača (kao u većini država članica), kako radi glasovanja ne bi bilo potrebno „uključivanje”, ili pojednostavnjene postupke registracije, kao u Irskoj, i osiguravanje više mjera za pristupačnost na biračkim mjestima umjesto alternativnih oblika glasovanja (kao što je glasovanje poštom) koji ne pružaju jednak osjećaj sudjelovanja u javnom životu. To može obuhvaćati i rekonstrukciju okruženja biračkog mjesta na drugim mjestima, kao što je omogućivanje građanima s invaliditetom koji žive u domovima za njegu da na određeni dan glasuju u vlastitu okruženju (npr. „zatvorena birališta” u Poljskoj).

Trenutačni skupovi podataka ne pokrivaju konkretno probleme s kojima bi se građani s invaliditetom mogli suočiti pri ostvarivanju izbornih prava. Prikupljanje više statističkih podataka o građanima s invaliditetom (kao u Švedskoj i Rumunjskoj) tijelima bi omogućilo da bolje razumiju kako se izborna iskustva mogu razlikovati ovisno o vrstama invaliditeta i kako bi se te informacije mogle upotrijebiti za zajedničko osmišljavanje istraživačkih projekata u okviru kojih je prikupljanje podataka prilagođeno njima. Dobri primjeri obuhvaćaju pokusno uvođenje novih alata/tehnologija za glasovanje koje bi upotrebljavali građani s različitim potrebama pristupačnosti kako bi se istražile moguće nenamjerne posljedice ili neispunjene potrebe, osmišljavanje kvantitativnih instrumenata koji omogućuju prikupljanje i analizu rezultata na temelju raznih vrsta invaliditeta te upotrebu rezultata istraživanja kojima se dobivaju detaljni uvidi u proživljeno iskustvo osoba kako bi se bolje razumjelo na koji bi način one željele sudjelovati u javnom i političkom životu. Svaka obrada osobnih podataka u statističke svrhe mora se u potpunosti provoditi u skladu s OUZP-om.

Kako bi se učinkovito zadovoljile potrebe građana s invaliditetom u kontekstu izbora, mogle bi se primijeniti standardne mjere za ocjenu opsega u kojem postoje nejednakosti u pristupu glasovanju i za ocjenu djelotvornosti bilo kojih rješenja primijenjenih za smanjenje tih nejednakosti.

Pri izradi mjera usmjerenih na podupiranje sudjelovanja osoba s invaliditetom na izborima moglo bi se provesti savjetovanje s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom.

Komisija će u prosincu 2024. izdati preporuke za rješavanje pitanja uključivih i otpornih izbornih postupaka u Uniji, što uključuje mjere za promicanje pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom.

U okviru europske mreže za suradnju u području izbora provest će se dodatne rasprave o temi izbora usmjerenih na uključivanje osoba s invaliditetom.

Prilog 1. – Okvir za omogućivanje pristupa izborima osobama s invaliditetom

Kad?	Što?
Prije izbora	<ul style="list-style-type: none"> - Izraditi akcijske planove za osobe s invaliditetom, uključujući kontrolne popise za pristupačne izbore, i u izradu takvih planova uključiti predstavničke organizacije osoba s invaliditetom, - osigurati da osobe s invaliditetom imaju pristup informacijama o izborima, i to u različitim i pristupačnim oblicima i formatima, - osigurati pristupačnost internetskih stranica izbornih tijela, - provoditi aktivnosti informiranja, osposobljavanja i obrazovanja, među ostalim u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom, - odabrati pristupačne prostorije biračkih mjesta, među ostalim na temelju kontrolnih popisa izrađenih u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom, - dizajnirati lako čitljive glasačke listiće i upotrebljavati alate za pomoć, - dizajnirati pristupačna biračka mjesta, ne ograničavajući se na fizičku pristupačnost, - pobrinuti se da su uređaji za glasovanje opremljeni softverom u koji se lako mogu integrirati značajke pristupačnosti, - dizajnirati glasačke kabine i glasačke kutije koje su pristupačne širokom krugu birača, - nabaviti alate za poboljšanje pristupačnosti, kao što su povećala, svjetiljke, taktilni predlošci i/ili predlošci na Brailleovu pismu za papirnate glasačke listiće, taktilne naljepnice za glasačke kutije, kemijske olovke s debelim gripom, tisak velikog formata, zvučni zapisi (tj. DAISY ⁽⁹⁵⁾), videozapisi s potpunom transkripcijom, dodavanje teksta uz sliku, tumačenje na znakovni jezik, - osigurati dodatne metode glasovanja i druge posebne mehanizme, uključujući glasovanje poštom i putem interneta, glasovanje unaprijed, mobilno glasovanje, glasovanje ispred biračkog mjesta, glasovanje preko opunomoćenika i mogućnost odabira drugog biračkog mjesta, - u priručnike za izborne službenike uključiti razmatranja povezana s invaliditetom,

⁹⁵ [Europski forum uključivog objavljivanja.](#)

Kad?	Što?
	<ul style="list-style-type: none"> - pri izradi izbornih pravila provesti savjetovanja s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom i uključiti ih u izradu kodeksa ponašanja, što obuhvaća uključive prakse za sastavljanje lista kandidata.
Za vrijeme izbora	<ul style="list-style-type: none"> - Osigurati osposobljavanje izbornih službenika o tome kako pomoći osobama s invaliditetom za vrijeme glasovanja, - podići razinu informiranosti među izbornim i drugim relevantnim tijelima, - širiti informacije o izborima u različitim pristupačnim oblicima i formatima, - učiniti pristupačnima sučeljavanja i događanja uoči izbora, - poduprijeti pristupačnost političkog oglašavanja, među ostalim u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom, i osigurati osposobljavanje za pružatelje medijskih usluga, - pružiti potporu kandidatima s invaliditetom, među ostalim omogućivanjem tumačenja na znakovni jezik, i voditi sučeljavanja u pristupačnim formatima, - pomoći osobama s invaliditetom da sudjeluju kao izborni službenici, među ostalim tako da im se omogući pristup tumačenju na znakovni jezik, - poduprijeti sudjelovanje birača, među ostalim tako da im se omogući da im pri glasovanju pomaže osoba po vlastitu izboru, i provoditi politike davanja prednosti u redu čekanja, - rezultate izbora objaviti u pristupačnim formatima, - pobrinuti se da su postupci rješavanja izbornih sporova pristupačni osobama s invaliditetom, - dati potporu tome da izbore promatraju osobe s invaliditetom i promatrati pristupačnost izbora.
Nakon izbora	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupiti podatke o sudjelovanju osoba s invaliditetom na izborima, - procijeniti pristupačnost izbora i u takvu procjenu uključiti predstavničke organizacije osoba s invaliditetom, - preispitati pravne, institucionalne i administrativne prepreke, - preispitati pristupačnost internetskih stranica o izborima, među ostalim u suradnji s predstavničkim organizacijama osoba s invaliditetom, - rezultate procjene objaviti u pristupačnim formatima, - pojednostavniti, automatizirati i osigurati pristup raznim postupcima prije registracije, uključujući registraciju birača i način podnošenja zahtjeva za prilagodbu, te osobama s invaliditetom dati pristup potrebnim dokumentima, - ojačati partnerstva između izbornih tijela, predstavničkih organizacija osoba s invaliditetom i drugih dionika kako bi se otklonili utvrđeni nedostaci povezani s ukupnom pristupačnosti izbornog okruženja.

Prilog 2. – Primjeri kontrolnog popisa za ocjenu pristupačnosti biračkih mjesta

a) Estonija

Kriteriji koji se ocjenjuju	Da	Ne
Javni prijevoz i parkiranje		
Do zgrade u kojoj se nalazi biračko mjesto može se doći javnim prijevozom		
Zgrada ima parkirna mjesta za vozila osoba s invaliditetom		
Na putu od parkirališta do glavnog ulaza u zgradu nema prepreka		
Pristupni put i ulazak u zgradu		
Označeni putovi do zgrade i glavnog ulaza		
Do ulaza u zgradu može se doći s pomoću rampe		
Rampa ima rukohvate i ravnu protukliznu površinu		
Rampa je dovoljno široka (najmanje 1,1 m)		
Korisnici invalidskih kolica mogu samostalno prijeći preko praga vrata zgrade		
Vanjska vrata zgrade otvaraju se automatski ili se mogu lako otvoriti		
Vanjska vrata su otvorena, tj. nisu zaključana, ili za otvaranje nije potrebno koristiti portafon		
Pristupni put do biračkog mjesta u zgradi		
Biračko mjesto nalazi se na istom katu kao i glavni ulaz u zgradu		
Do biračkog mjesta (ako se ne nalazi na istom katu kao i glavni ulaz) može se doći dizalom ili rampom		
Put od glavnog ulaza do biračkog mjesta dovoljno je širok (najmanje 1,5 m)		
Na pristupnom putu do biračkog mjesta nema prepreka (što uključuje pragove vrata) koje sprečavaju pristup za osobe u invalidskim kolicima		
Unutarnja vrata zgrade otvaraju se automatski ili se mogu lako otvoriti		
Označen put do biračkog mjesta		
Unutarnje prostorije zgrade dovoljno su osvijetljene		
Kretanje po biračkom mjestu		
Na biračkom mjestu ima dovoljno prostora za kretanje invalidskih kolica i drugih pomagala za kretanje		
Biračko mjesto ima sjedala za glasače koji trebaju odmoriti		
Biračko mjesto dovoljno je osvijetljeno		

b) Finska ⁽⁹⁶⁾

Dolazak na biračko mjesto	Da	Ne
Može li se lako doći do biračkog mjesta i postoji li stajalište javnog prijevoza blizu biračkog mjesta?		
Može li se prijevozno vozilo u pratnji (npr. taksi za osobe s invaliditetom) približiti ulazu?		
Postoje li pristupačna parkirna mjesta blizu biračkog mjesta (širine 3600 mm i dužine 5000 mm)?		

⁹⁶ [Invalidiliitto, 'Äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslista'](#).

Dolazak na biračko mjesto	Da	Ne
Je li put do ulaza označen?		
Je li put do ulaza lako uočljiv i ravan te ima li tvrdi i protukliznu površinu?		
Jesu li nagibi prolaza manji od 5 % (1 : 20)?		
Ulaz		
Jesu li pristupačni putovi na biračkom mjestu jasno označeni?		
Postoji li uz ulazne stepenice rampa s nagibom do 8 % i najmanje širine 900 mm?		
Imaju li stepenice i rampe rukohvate s obje strane?		
Postoji li ispred ulaznih vrata platforma minimalnih dimenzija 1500 mm x 1500 mm?		
Postoji li na strani na koju se ulazna vrata otvaraju najmanje 400 mm slobodnog prostora koji je korisniku invalidskih kolica potreban kad otvara vrata?		
Je li širina ulaznih vrata najmanje 850 mm, a visina praga ne prelazi 20 mm?		
Otvaraju li se vrata automatski ili su lagana (maksimalna sila otvaranja 10 N, odnosno 1 kg)?		
Postoje li rupe manje od 10 mm x 30 mm u otiraču protiv blata ili rešetki na ulazu i je li razlika u razini zbog otirača ili rešetke manja od 20 mm?		
Iznose li dubina i širina prostora između dvoja vrata najmanje 1500 mm ako se i jedna i druga vrata otvaraju dalje od tog prostora?		
Iznosi li širina prostora između dvoja vrata najmanje 1500 mm, a dubina najmanje 2300 mm ako se jedna vrata otvaraju prema tom prostoru?		
Biračko mjesto		
Ima li biračko mjesto najmanje jednu glasačku kabinu u kojoj se glasački listić može ispuniti sjedeći za stolom?		
Ima li ispod stola (visine od 750 do 800 mm) u glasačkoj kabini mjesta za koljena minimalnih dimenzija 800 mm širine, 600 mm dubine i 670 mm visine?		
Ili postoje li na biračkom mjestu stolovi podesivi po visini?		
Imaju li glasačke kabine odgovarajuće osvjetljenje (od 500 do 750 luksa na razini pisanja) bez odbljeska?		
Postoje li na biračkom mjestu sjedala na kojima birači prema potrebi mogu odmoriti?		
Postoji li izborni pomoćnik na biračkom mjestu na kojem se glasuje unaprijed i na redovnom biračkom mjestu?		
Ako među izbornim službenicima postoje korisnici pomagala, biračko mjesto mora biti opremljeno pristupačnim sanitarnim čvorom.		

Prilog 3. – Primjer općih preporuka za službenike na biračkom mjestu

Španjolska

Kao član biračkog mjesta imajte na umu da su osobe s invaliditetom samostalne i neovisne te ih kao takve treba i tretirati.

Ponašajte se prirodno i s poštovanjem. Ne pretpostavljajte da osoba treba pomoć samo zato što ima neki oblik invaliditeta. Ako je okruženje pristupačno, osobe s invaliditetom obično se same snalaze bez poteškoća.

Vodite se zdravim razumom te načelom jednakosti i nediskriminacije.

Pitajte birača s invaliditetom treba li vašu pomoć samo ako se čini da je doista treba. Ako ta osoba prihvati vašu pomoć, pitajte je kako joj konkretno možete pomoći prije nego što počnete djelovati.

Predstavnik uprave ili član zaštitarskog osoblja može birača s invaliditetom otpratiti do odgovarajućeg biračkog mjesta na njegov zahtjev i samo kad on to zatraži na ulazu u biralište.

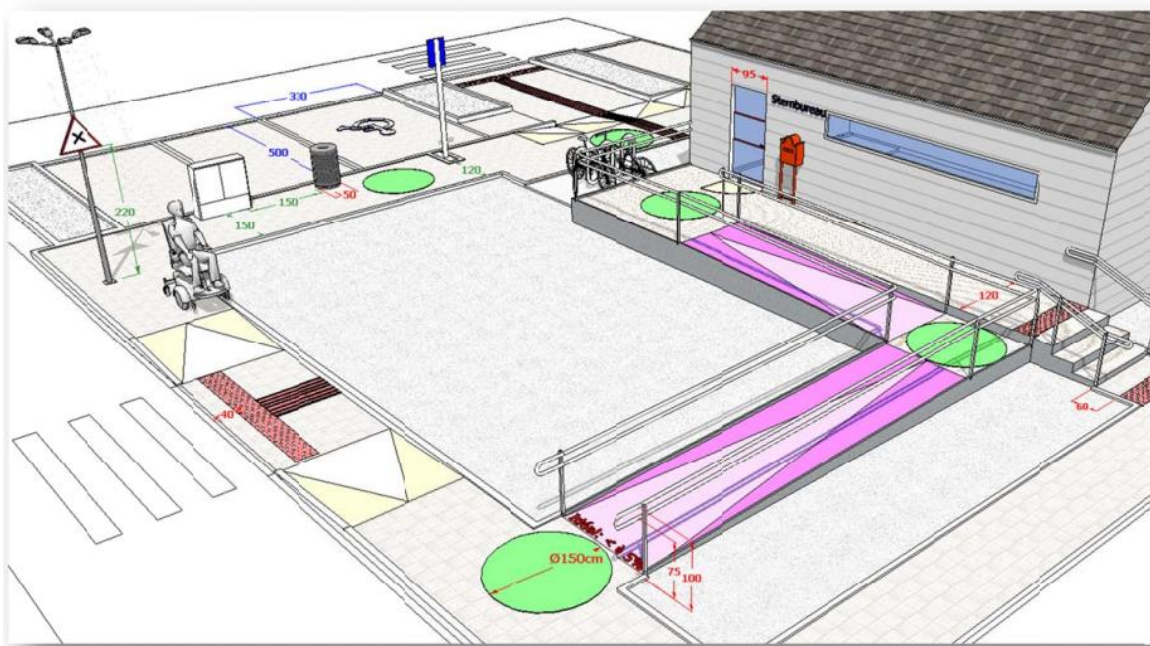
U razgovoru s osobama s oštećenjem sluha gledajte ravno ispred sebe i ne pomičite glavu. Nemojte govoriti s leđa, dok ste sagnuti ili dok pišete. Nemojte vikati, samo govorite normalno, uobičajenim tempom govora, nemojte ništa imati u ustima i ne dopustite da vam nešto zaklanja lice od pogleda. Prema potrebi poslužite se pisanim uputama, prirodnim gestama ili privucite pažnju laganim dodirima ruke.

Biračima s oštećenjem vida možete ponuditi ruku kao oslonac. Ako to učinite, prilagodite svoju brzinu hoda njihovoj i vodite računa o okolini kako bi oni mogli ugodno hodati.

Psi vodiči i psi pomagači za osobe s invaliditetom uvijek smiju ući u prostorije, moraju biti uz vlasnika te ih se ne smije uznemiravati niti ometati.

Uvijek provjerite je li osoba s invaliditetom razumjela ono što joj pokušavate reći.

Prilog 4. – Primjer kako osigurati pristup prostorijama biračkog mjesta ⁽⁹⁷⁾

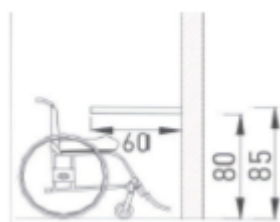
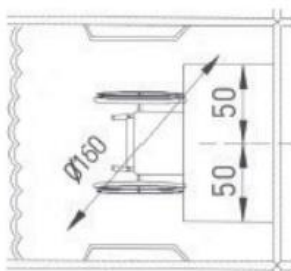
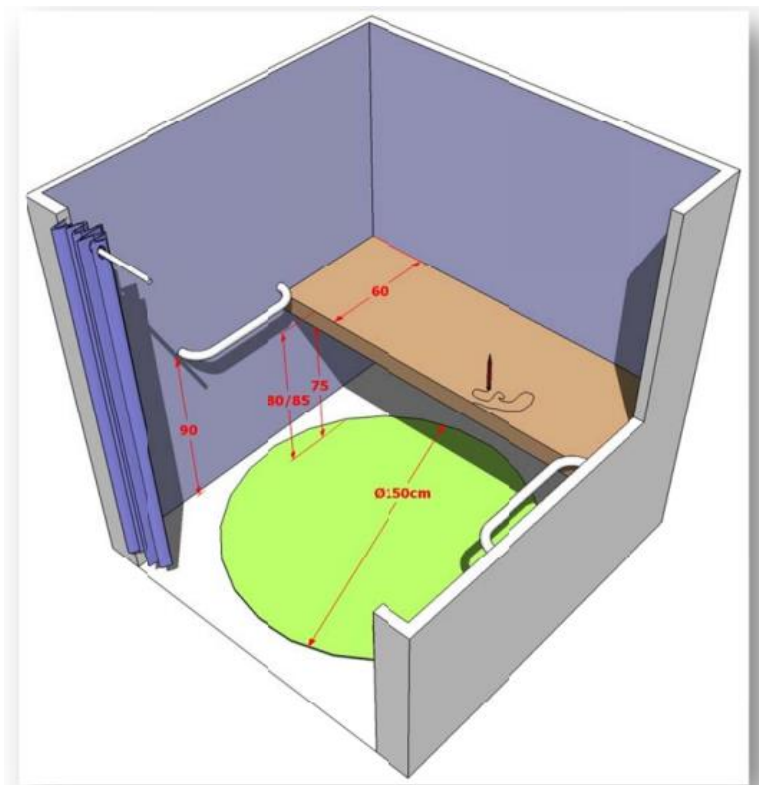
Prilog 5. – Primjer kako dizajnirati pristupačno biračko mjesto ⁽⁹⁸⁾

⁹⁷ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

⁹⁸ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

Prilog 6. – Primjeri prilagođenih glasačkih kabina ⁽⁹⁹⁾

Prilog 7. – Pojam invaliditeta koji države članice upotrebljavaju u kontekstu izbora

Države članice različito pristupaju pojmu invaliditeta u kontekstu izbora. To je ponekad povezano s načinom na koji definiraju tko ima pravo glasa i kandidiranja na izborima ili načinom na koji definiraju tko ispunjava uvjete za korištenje posebnih

⁹⁹ [Accessibilite des bureaux de vote.](#)

mehanizama glasovanja. Države članice mogu upućivati na invaliditet i u drugim kontekstima, kao što su socijalna i temeljna prava, koja bi mogla biti relevantna u kontekstu izbora.

Nekoliko država članica upotrebljava operativne definicije u kojima se uzima u obzir sposobnost birača da sami ostvaruju pravo glasa. Austrija kao birače s invaliditetom definira osobe kojima bi u razumnoj mjeri mogla biti potrebna pomoć pri ispunjavanju službenoga glasačkog listića, neovisno o tome je li riječ o pomoći druge osobe ili određenim pomagalima kao što su predlošci. Češka upućuje na invaliditet kao jedan od kriterija za pružanje pomoći ili neke druge posebne podrške biračima. Danska navodi osobe s invaliditetom u kontekstu raznih mogućnosti glasovanja koje su na raspolaganju biračima koji ne mogu glasovati na biračkom mjestu ili na određenom biračkom mjestu koje im je dodijeljeno. Slično tomu, Estonija ima prilagodbe za birače koji zbog tjelesnog oštećenja ne mogu dati glas na glasačkom listiću ili biračkom mjestu. Španjolska primjenjuje razrađeniji pristup i ima prilagodbe za razne vrste invaliditeta, odnosno za tjelesno oštećenje (kao što su oštećenja sluha i vida) ili intelektualne teškoće ⁽¹⁰⁰⁾.

U Hrvatskoj je procjena invaliditeta (tjelesno oštećenje kao što su sljepoća, slabovidnost, oštećenje gornjih ekstremiteta ili druga oštećenja koja birača sprečavaju da glasuje samostalno) potrebna samo ako je upitna sposobnost osobe da glasuje samostalno.

Mađarska definira birače s invaliditetom kao birače sa znatno ograničenom ili nepostojećom osjetilnom sposobnošću, osobito vidom ili sluhom, ili znatno ograničenom ili nepostojećom lokomotornom ili mentalnom sposobnošću ili znatno ograničenom komunikacijskom sposobnošću, zbog čega su u trajno nepovoljnom položaju kad je riječ o aktivnom sudjelovanju u društvenom životu.

Latvija navodi birače s tjelesnim oštećenjem koji ne mogu doći na biračko mjesto. Nizozemska navodi birače s tjelesnim oštećenjem u svojem zahtjevu da se biračka mjesta opreme na način koji biračima s tjelesnim oštećenjem omogućuje da što samostalnije glasuju ili zatraže pomoć od člana biračkog mjesta.

U Portugalu je, za potrebe obveze pružanja prioritetne usluge osobama s invaliditetom, koju imaju sve javne i privatne organizacije u kojima se usluge pružaju osobno javnosti, osoba s invaliditetom ili nesposobnošću zakonom definirana kao netko tko zbog urođenog ili stečenoga gubitka ili oštećenja tjelesnih funkcija, uključujući psihološke funkcije, ima posebne poteškoće koje, u kombinaciji s okolišnim čimbenicima, ograničavaju ili sprečavaju njegovu aktivnost i sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama i čiji je stupanj nesposobnosti jednak ili veći od 60 %, koji se priznaje u višenamjenskom certifikatu ⁽¹⁰¹⁾. Portugal biračima s invaliditetom daje prednost ili pruža pomoć na biračkim mjestima. Birač koji je očito bolestan ili ima tjelesno oštećenje, za kojeg biračko mjesto smatra da ne može poduzeti potrebne korake za glasovanje, glasovat će u pratnji drugog birača po

¹⁰⁰ U Španjolskoj je 2018. izmijenjen članak 3. Izbornog zakona.

¹⁰¹ Uredba sa zakonskom snagom br. 58/2016 od 29. kolovoza.

vlastitu izboru koji jamči da glas odgovara volji birača i obvezan je apsolutnom tajnosti. Ako biračko mjesto smatra da bolest ili tjelesno oštećenje nisu očiti, zahtijeva da se pri glasovanju na uvid podnese potvrda o nemogućnosti glasovanja koju je izdao liječnik koji na području općine izvršava ovlasti zdravstvenog tijela i koja je ovjerena pečatom odgovarajuće službe. U tu svrhu zdravstveni centri moraju na dan izbora biti otvoreni tijekom radnog vremena biračkih mjesta. Ne dovodeći u pitanje zaključke biračkog mjesta o prihvatljivosti glasa, bilo koji od njegovih članova ili izaslanika političkih stranaka ili koalicija može podnijeti pisani prigovor. Ako to žele, birači s oštećenjem vida mogu zatražiti od biračkog mjesta da im osigura glasački listić na Brailleovu pismu koji će im omogućiti da samostalno glasuju kako je propisano zakonom. U izbornom zakonodavstvu u kategoriju osoba koje ne mogu glasovati svrstavaju se samo osobe s teškim psihosocijalnim poteškoćama koje borave u psihijatrijskoj ustanovi ili koje je takvima proglasila liječnička komisija. Aktivnu izbornu sposobnost nemaju osobe koje pri prijmu u psihijatrijsku ustanovu očito imaju teška mentalna oštećenja, iako nisu registrirane kao takve, ili koje je takvima proglasila liječnička komisija i osobe kojima su politička prava oduzeta pravomoćnom sudskom odlukom.

Slovenija u zakonima o izborima navodi niz oštećenja i utvrđuje mogućnosti glasovanja koje su dostupne biračima.

Druge države članice zbog raznih razloga taj pojam ne povezuju konkretno sa sudjelovanjem na izborima i upotrebljavaju općenite definicije ili definicije koje su utvrđene u druge pravne svrhe. U Grčkoj je to povezano sa socijalnom sigurnošću i predstojećim nacionalnim akcijskim planom za osobe s invaliditetom, registrom osoba s invaliditetom i digitalnom iskaznicom za osobe s invaliditetom. Francuska upotrebljava široku definiciju invaliditeta, koji se definira kao svako ograničenje aktivnosti ili sudjelovanja u društvu s kojim se osoba u svojem okruženju suočava zbog znatnog, dugoročnog ili trajnog oštećenja jedne ili više fizičkih, osjetilnih, mentalnih, kognitivnih ili psihičkih funkcija, zbog višestrukog oštećenja ili zbog zdravstvenog stanja koje uzrokuje onesposobljenost. Irska u kontekstu izbora upotrebljava definiciju koja uvelike proizlazi iz definicije UNCRPD-a i u njoj navodi da invaliditet znači znatno ograničenje sposobnosti osobe da obavlja djelatnost, posao ili zanimanje u državi ili da sudjeluje u društvenom ili kulturnom životu države, uzrokovano dugotrajnim tjelesnim, osjetilnim, mentalnim ili intelektualnim teškoćama.

Litva definira invaliditet kao dugotrajno pogoršanje zdravlja i sudjelovanja u društvenom životu te smanjenje aktivnosti zbog poremećaja u tjelesnoj strukturi i funkcijama osobe i interakcije štetnih okolišnih čimbenika. Ta će se definicija od 2024. promijeniti pa će se invaliditet smatrati dugotrajnim (urođenim i/ili stečenim) oštećenjem funkcija koje zbog okolišnih čimbenika sprečava puno i djelotvorno sudjelovanje osobe u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Luksemburg upotrebljava definiciju iz UNCRPD-a.

U Rumunjskoj pojam invaliditeta kao takav nije dio izbornog zakonodavstva, nego je dio posebnog zakonodavstva o pravima osoba s invaliditetom. Temelji se na pojmu iz UNCRPD-a u kojem se osobe s invaliditetom definiraju kao one osobe čije društveno okruženje nije prilagođeno njihovu tjelesnom, osjetilnom, psihičkom, mentalnom i/ili

povezanom oštećenju, koje im u potpunosti sprečava ili ograničava pristup društvenom životu s jednakim mogućnostima, i u odnosu na koje su potrebne mjere zaštite u potporu njihovoj društvenoj integraciji i uključenosti. U zakonu o predsjedničkim izborima upućuje se i na osobe sa smanjenom pokretljivošću, što obuhvaća osobe s tjelesnim oštećenjem, kao kriterij za mogućnost glasovanja na bilo kojem pristupačnom biračkom mjestu.

Belgija ne definira invaliditet niti razlikuje mentalno ili tjelesno oštećenje. Njemačka ima pravni okvir koji služi kao referenca za sve politike za osobe s invaliditetom. U Švedskoj ne postoje posebni kriteriji kojima se definira što čini invaliditet jer različite vrste invaliditeta utječu na osobe u različitim situacijama.

Prilog 8. – Pravo i norme EU-a koje su relevantne u kontekstu pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom

Direktivom (EU) 2019/882 ⁽¹⁰²⁾ (Europski akt o pristupačnosti) o **zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga** promiče se potpuno i učinkovito ravnopravno sudjelovanje poboljšanjem pristupa proizvodima i uslugama široke potrošnje koji svojim dizajnom ili prilagodbama zadovoljavaju posebne potrebe osoba s invaliditetom. U Prilogu I. toj direktivi utvrđuju se posebni zahtjevi za pristupačnost za proizvode i usluge. U Prilogu II. navode se primjeri praktičnih rješenja koja zemljama pomažu u ispunjavanju tih zahtjeva za pristupačnost. Ta rješenja obuhvaćaju pružanje informacija, dizajn korisničkog sučelja i funkcionalnosti, pakiranje i upute za proizvode, pružanje usluga i posebne usluge, a mogla bi pridonijeti i pristupačnosti rješenja za e-glasovanje ⁽¹⁰³⁾.

Kad je riječ o proizvodima i uslugama koji nisu obuhvaćeni Europskim aktom o pristupačnosti, ispunjavanjem tih zahtjeva za pristupačnost svejedno bi se pridonijelo poboljšanju pristupačnosti u cijelom EU-u.

Direktivama 2014/24/EU ⁽¹⁰⁴⁾ i **2014/25/EU** ^(23, 105) Europskog parlamenta i Vijeća o javnoj nabavi, u kojima se utvrđuju postupci javne nabave kod ugovora o javnoj nabavi i projektnih natječaja za određenu robu (proizvode), usluge i radove, propisuje se da za sve nabave koje su namijenjene tome da ih koristi javnost, bez obzira na to je li riječ o široj javnosti ili osoblju javnog naručitelja ili naručitelja, tehničke specifikacije (osim u valjano opravdanim slučajevima) trebaju biti u skladu s kriterijima pristupačnosti za osobe s invaliditetom ili univerzalnim dizajnom. Tim se direktivama zahtijeva i da, ako su obvezni zahtjevi pristupačnosti uvedeni pravnim

¹⁰² [Direktiva \(EU\) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga.](#)

¹⁰³ U Prilogu II. Direktivi navode se primjeri koji bi mogli biti relevantni za postupke glasovanja.

¹⁰⁴ [Direktiva 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o javnoj nabavi i o stavljanju izvan snage Direktive 2004/18/EZ.](#) Pročišćeni tekst.

¹⁰⁵ [Direktiva 2014/25/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnog gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ.](#) Pročišćeni tekst.

aktom EU-a, tehničke specifikacije moraju ispunjavati te zahtjeve za osiguranje pristupa za osobe s invaliditetom i izvedbe prilagođene svim korisnicima.

U **Direktivi (EU) 2016/2102** ⁽¹⁰⁶⁾ (**Direktiva o pristupačnosti interneta**) utvrđuju se načela pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora. Ta su načela sljedeća:

- informacije i sastavni dijelovi korisničkog sučelja moraju biti predstavljeni korisnicima tako da ih mogu percipirati,
- operabilnost, što znači da se sastavnim dijelovima korisničkog sučelja i navigacije mora moći upravljati,
- razumljivost, što znači da informacije i način rada korisničkog sučelja moraju biti razumljivi, i
- stabilnost, što znači da sadržaji moraju biti dovoljno stabilni da ih može pouzdano tumačiti široki krug korisnika, uključujući pomoćne tehnologije ⁽¹⁰⁷⁾.

Tom se direktivom zahtijeva i da se na svakoj internetskoj stranici i mobilnoj aplikaciji navede detaljna, sveobuhvatna i jasna izjava o pristupačnosti u pogledu usklađenosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija s tom direktivom ⁽¹⁰⁸⁾.

Za brojne je države članice donošenje te direktive značilo da moraju donijeti nove nacionalne zakone o pristupačnosti interneta. Bez te se direktive samo djelovanjem na nacionalnoj razini ne bi postigla razina aktivnosti povezana s internetskom pristupačnosti, što uključuje povećanje osviještenosti u javnom sektoru, kao što se pokazalo u izvješćima država članica o praćenju pristupačnosti. Preispitivanje tehnološkog napretka pokazalo je da se automatizirana ili učinkovita i lako provediva sredstva koja se služe umjetnom inteligencijom i strojnim učenjem sve više upotrebljavaju u alatima koji omogućuju digitalni pristup, čime se poboljšava pristupačnost određenih vrsta sadržaja koje trenutačno nisu uključene u područje primjene te direktive.

U **Direktivi 2010/13/EU** ⁽¹⁰⁹⁾ priznaje se da je pravo osoba s poteškoćama i starijih osoba na sudjelovanje i uključenost u društveni i kulturni život EU-a povezano s

¹⁰⁶ [Direktiva \(EU\) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga.](#)

¹⁰⁷ Ta su načela pristupačnosti pretočena u kriterije uspješnosti koji se mogu ispitivati, kao što su oni koji čine temelj europske norme EN 301 549 V3.2.1 (2021-03) „Zahtjevi pristupačnosti koji su pogodni za javnu nabavu proizvoda i usluga informacijske i komunikacijske tehnologije u Europi”. Time se uspostavlja zajednička metodologija za ispitivanje sukladnosti sadržaja na internetskim stranicama i mobilnim aplikacijama s tim načelima. Ta europska norma donesena je na temelju mandata M/554 koji je Komisija dala europskim organizacijama za normizaciju.

¹⁰⁸ Provedbena odluka Komisije (EU) 2018/1523 od 11. listopada 2018. o utvrđivanju predloška izjave o pristupačnosti u skladu s Direktivom (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (SL L 256, 12.10.2018., str. 103.).

¹⁰⁹ [Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga \(Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama\)](#) (kodificirana verzija). Pročišćeni tekst.

pružanjem pristupačnih audiovizualnih medijskih usluga. Države članice stoga se bez nepotrebne odgode moraju pobrinuti da pružatelji medijskih usluga u njihovoj nadležnosti aktivno čine sadržaj pristupačnim za osobe s invaliditetom, posebno osobe s oštećenjem vida ili sluha. Pružatelji medijskih usluga trebali bi udovoljiti zahtjevima za pristupačnost u okviru postupnog i kontinuiranog procesa, uzimajući u obzir praktična i neizbježna ograničenja kojima bi se mogla onemogućiti potpuna pristupačnost, kao što su programi ili događanja koji se prenose u stvarnom vremenu.

Kako bi se mjerio napredak koji su pružatelji medijskih usluga postigli u postupnom povećanju pristupačnosti svojih usluga osobama s oštećenjima vida ili sluha, države članice trebaju zahtijevati da pružatelji medijskih usluga s poslovnim nastanom na njihovu državnom području redovito izvješćuju nacionalna regulatorna tijela. Države članice također moraju poticati pružatelje medijskih usluga da razviju akcijske planove o pristupačnosti u odnosu na stalno i postupno povećanje pristupačnosti svojih usluga osobama s invaliditetom. O tim se akcijskim planovima moraju obavijestiti nacionalne regulatorne vlasti ili tijela. Svaka država članica mora odrediti i jedinstvenu, lako pristupačnu (među ostalim i osobama s invaliditetom) i javno dostupnu internetsku kontaktnu točku za pružanje informacija i primanje pritužbi u vezi sa svim prethodno navedenim pitanjima pristupačnosti.

U europskoj normi EN 301 549 ⁽¹¹⁰⁾ pojašnjavaju se zahtjevi za funkcionalnu pristupačnost primjenjivi na proizvode i usluge informacijske i komunikacijske tehnologije te se daje opis ispitnih postupaka i metodologije evaluacije za svaki zahtjev za pristupačnost u obliku koji je prikladan za upotrebu u javnoj nabavi u Europi. Taj je dokument namijenjen upotrebi uz internetske i druge tehnologije te hibridne tehnologije, a obuhvaća softver, hardver i usluge. Namijenjen je pružateljima usluga i naručiteljima, ali se očekuje da će biti od koristi i brojnim drugima.

Uvelike se temelji na [Smjernicama o pristupačnosti mrežnog sadržaja v2.1](#), koje je objavio W3C i koje su poznate kao WCAG 2.1. WCAG su međunarodno priznati zahtjevi za proizvodnju mrežnog sadržaja. Smatraju se primjerom najbolje prakse i vrlo se široko koriste. Međutim, **obje norme EN 301 549 v2.1.2 i v3.2.1 obuhvaćaju zahtjeve koji nisu dio WCAG-a 2.1**. EN 301 549 obuhvaća i zahtjeve koji nisu relevantni za Direktivu o pristupačnosti interneta, primjerice zahtjeve za pristupačnost sustava računalne strojne opreme ⁽¹¹¹⁾.

¹¹⁰ [Direktiva o pristupačnosti interneta: norme i usklađivanje](#). Ta se norma trenutačno revidira nakon što je Komisija donijela mandat za normizaciju M/587 (Provedbena odluka Komisije od 14.9.2022. o zahtjevu za normizaciju koji je europskim organizacijama za normizaciju upućen u pogledu zahtjevâ za pristupačnost proizvoda i usluga u potporu Direktivi (EU) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća; vidjeti [Platformu eNorm \(europa.eu\)](#)), čiji je cilj poduprijeti provedbu Europskog akta o pristupačnosti. Rok za donošenje revidiranih normi je 15. rujna 2025.

¹¹¹ [Direktiva o pristupačnosti interneta: norme i usklađivanje](#). Ta se norma trenutačno revidira nakon što je Komisija donijela mandat za normizaciju M/587 (Provedbena odluka Komisije od 14.9.2022. o [zahtjevu za normizaciju koji je europskim organizacijama za normizaciju upućen u pogledu zahtjevâ za pristupačnost proizvoda i usluga u potporu Direktivi \(EU\) 2019/882 Europskog](#)

U europskoj normi EN 17210⁽¹¹²⁾ o pristupačnosti i upotrebljivosti izgrađenog okoliša opisuju se osnovni, minimalni funkcionalni zahtjevi i preporuke za pristupačan i upotrebljiv izgrađen okoliš. Temelji se na načelima „dizajna prilagođenog svim korisnicima” / „univerzalnog dizajna”, koja olakšavaju ravnopravnu i sigurnu upotrebu širokom krugu korisnika, uključujući osobe s invaliditetom. Ti zahtjevi i preporuke za funkcionalnu pristupačnost i upotrebljivost relevantni su za dizajn, izgradnju, preuređenje ili prilagodbu te održavanje izgrađenih okoliša, uključujući vanjske pješačke i gradske površine.

Dodatni referentni dokumenti uključuju:

- [Radni dokument službi Komisije – Evaluacija](#)– Revizija primjene Direktive (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (Direktiva o pristupačnosti interneta),
- [studiju na kojoj se temelji revizija primjene Direktive o pristupačnosti interneta](#),
- [Europski gospodarski i socijalni odbor](#), *Stvarna prava osoba s invaliditetom da glasaju na izborima za Europski parlament*,
- [izvješće Europskog foruma za osobe s invaliditetom o ljudskim pravima u pogledu političkog sudjelovanja osoba s invaliditetom](#),
- [izvješće AVA – Accessible Voting Awareness-Raising](#) o pristupačnosti izbora za slijepu i slabovidne birače u Europi, koje je sastavila Europska unija slijepih.

Prilog 9. – Ishodi fokusne skupine o pristupačnosti izbora za osobe s invaliditetom koju je Komisija organizirala 7. rujna 2023.

Komisija je 7. rujna 2023. organizirala fokusnu skupinu s dionicima koji rade u području prava osoba s invaliditetom.

Izražena je zabrinutost u vezi s pristupom osoba s intelektualnim oštećenjem izbornom postupku i s ispitivanjima koja se u tom kontekstu provode. Ostale navedene prepreke pristupačnosti uključivale su nedostatak lako čitljivih informacija, nepostojanje potpore ili nedovoljnu potporu kandidatima s invaliditetom i izabranim službenicima, među ostalim kad je riječ o tumačenju na znakovni jezik, nedostatan osposobljavanje za izborne službenike o tome kako pomoći osobama s invaliditetom da glasuju, nepristupačna biračka mjesta, nepostojanje prijevoza do biračkih mjesta i nedostatne alternativne mogućnosti glasovanja na biračkom mjestu.

Neki su sudionici istaknuli da nedostatak osviještenosti o pravima osoba s invaliditetom i pristupačnosti u izbornim postupcima može dovesti do prepreka u pogledu stavova i prepreka u okolini, koje mogu utjecati na promjene politike ili na

[parlamenta i Vijeća](#)), čiji je cilj poduprijeti provedbu Europskog akta o pristupačnosti. Rok za donošenje revidiranih normi je 15. rujna 2025.

¹¹² [EN 17210:2021 pridonosi pristupačnom i upotrebljivom izgrađenom okolišu.](#)

inicijative za povećanje stope sudjelovanja. Navedeno je da je niska razina osviještenosti posljedica nekoliko problema, uključujući nepostojanje podataka o glasovanju s pojedinostima o invaliditetu, nepostojanje osposobljavanja izbornih službenika i niske razine uključenosti organizacija osoba s invaliditetom u reforme izbornih praksi.

Uputilo se na prepreke u okolini, koje uključuju nepostojanje pristupa informacijama i komunikaciji o izborima i političkim strankama, nepristupačna biračka mjesta (u fizičkom smislu i na druge načine) i nepristupačne materijale za glasovanje, nedostatne alternativne i napredne metode glasovanja, ograničenu dostupnost pomoćnih tehnologija i nedostatak praktične i financijske potpore za osobe s invaliditetom kao birače i kandidate. Nijedna država članica ne pruža posebnu potporu kandidatima s invaliditetom niti im dodjeljuje javna sredstva za pokriće troškova kampanje. To znači da financijsko i logističko opterećenje povezano s pristupačnosti snose isključivo potencijalni kandidati.

Dionici su naveli i poteškoće povezane s jezičnim potrebama s kojima se osobe s oštećenjem sluha suočavaju u izvršavanju dobivenog mandata. Političke stranke, nacionalni parlamenti i Europski parlament mogli bi osigurati razumnu prilagodbu, uključujući usluge tumačenja na znakovni jezik.

Prilog 10. – Dostupnost pomoćnih alata, pristupačne glasačke kabine i glasačke kutije ⁽¹¹³⁾

Država članica	Predlošci ⁽¹¹⁴⁾	Povećala ⁽¹¹⁵⁾	Odgovarajuće osvjetljenje ⁽¹¹⁶⁾	Zvučni opis ⁽¹¹⁷⁾	Dostupan znakovni jezik na biračkom mjestu	Veliki tiskani podaci ⁽¹¹⁸⁾	Glasački listići na Brailleovu pismu ⁽¹¹⁹⁾	Pristupačne glasačke kabine ⁽¹²⁰⁾	Pristupačne glasačke kutije ⁽¹²¹⁾
Austrija	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Belgija	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da
Bugarska	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Cipar	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da
Češka	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Njemačka	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
Danska	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Estonija	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da
Grčka	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Španjolska	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Da
Finska	Da	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da

¹¹³ Tablica je izrađena u suradnji s državama članicama i odražava najbolje dostupne informacije u trenutku objave.

¹¹⁴ Zahtjev da se osiguraju predlošci inače poznati kao taktilne matrice.

¹¹⁵ Zahtjev da se biračima daju povećala.

¹¹⁶ Zahtjev da je glasačka kabina odgovarajuće osvjetljena.

¹¹⁷ Zahtjev da se na biračkom mjestu omogući pristup zvučnim informacijama o kandidatima, i to upotrebom osobnog uređaja ili pomagala koje na korištenje daju izborni službenici.

¹¹⁸ Zahtjev da se na biračkom mjestu na raspolaganje stavi glasački listić ili lista kandidata s velikim tiskanim podacima.

¹¹⁹ Zahtjev da glasački listići uključuju i informacije na Brailleovu pismu.

¹²⁰ Zahtjev da su glasačkih kabina usklađene s normama o pristupačnosti.

¹²¹ Zahtjev da su glasačke kutije pristupačne.

Država članica	Predlošci ⁽¹¹⁴⁾	Povećala ⁽¹¹⁵⁾	Odgovarajuće osvjetljenje ⁽¹¹⁶⁾	Zvučni opis ⁽¹¹⁷⁾	Dostupan znakovni jezik na biračkom mjestu	Veliki tiskani podaci ⁽¹¹⁸⁾	Glasački listići na Brailleovu pismu ⁽¹¹⁹⁾	Pristupačne glasačke kabine ⁽¹²⁰⁾	Pristupačne glasačke kutije ⁽¹²¹⁾
Francuska	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da
Hrvatska	Da	Ne	Da	Da	Da	Ne	Ne	Da	Da
Mađarska	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da
Irska	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da
Italija	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Litva	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Ne	Da	Da
Luksemburg	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da
Latvija	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Malta	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Da	Da	Da
Nizozemska	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
Poljska	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Portugal	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da
Rumunjska	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da
Švedska	Ne	Da ⁽¹²²⁾	Ne	Ne	Ne	Ne	Da ⁽¹²³⁾	Da	Da
Slovenija	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da
Slovačka	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da

¹²² Povećala se daju na brojnim biračkim mjestima kako su odredila lokalna tijela.

¹²³ Birači mogu unaprijed naručiti glasačke listiće na Brailleovu pismu za velike političke stranke.

Prilog 11. – Dodatne mogućnosti glasovanja dostupne osobama s invaliditetom u državama članicama EU-a ⁽¹²⁴⁾

Zemlja	Mobilno glasovanje ⁽¹²⁵⁾	Glasovanje ispred biračkog mjesta ⁽¹²⁶⁾	Odabir biračkog mjesta ⁽¹²⁷⁾	Glasovanje unaprijed ⁽¹²⁸⁾	Glasovanje poštom ⁽¹²⁹⁾	Glasovanje uz pomoć druge osobe ⁽¹³⁰⁾	Glasovanje preko opunomoćenika ⁽¹³¹⁾	Glasovanje putem interneta ⁽¹³²⁾
Austrija	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne
Belgija	Ne	Ne	Da	Ne	Da ⁽¹³³⁾	Da	Da	Ne
Bugarska	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne
Cipar	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne
Češka	Da	Da	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne
Njemačka	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne
Danska	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne
Estonija	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Da
Grčka	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da ⁽¹³⁴⁾	Ne	Ne
Španjolska	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne

¹²⁴ Tablica je izrađena u suradnji s državama članicama i odražava najbolje dostupne informacije u trenutku objave.

¹²⁵ Glasovanje od kuće, iz bolnice ili iz ustanove za smještaj.

¹²⁶ Glasovanje u neposrednoj blizini biračkog mjesta.

¹²⁷ Mogućnost odlaska na pristupačno biračko mjesto ako biračko mjesto koje je biraču dodijeljeno nije pristupačno.

¹²⁸ Prijevremeno glasovanje za osobe koje na dan izbora ne mogu doći na biračko mjesto.

¹²⁹ Odnosi se samo na glasovanje poštom unutar zemlje.

¹³⁰ Mogućnost da druga osoba pruži pomoć pri glasovanju.

¹³¹ Mogućnost prenošenja glasačkog prava na drugu osobu.

¹³² Mogućnost davanja glasa putem interneta.

¹³³ Za građane u inozemstvu.

¹³⁴ Nije moguće odabrati osobu za pomoć po vlastitu izboru.

Zemlja	Mobilno glasovanje ⁽¹²⁵⁾	Glasovanje ispred biračkog mjesta ⁽¹²⁶⁾	Odabir biračkog mjesta ⁽¹²⁷⁾	Glasovanje unaprijed ⁽¹²⁸⁾	Glasovanje poštom ⁽¹²⁹⁾	Glasovanje uz pomoć druge osobe ⁽¹³⁰⁾	Glasovanje preko opunomoćenika ⁽¹³¹⁾	Glasovanje putem interneta ⁽¹³²⁾
Finska	Da	Da	Ne	Da	Da ⁽¹³⁵⁾	Da	Ne	Ne
Francuska	Ne	Ne	Ne	Ne	Da ⁽¹³⁶⁾	Da	Da	Da ⁽¹³⁷⁾
Hrvatska	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne
Mađarska	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne
Irska	Da	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne
Italija	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne
Litva	Da	Ne	Da	Da	Da ⁽¹³⁸⁾	Da	Ne	Ne
Luksemburg	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne
Latvija	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	Ne
Malta	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da ⁽¹³⁹⁾	Ne	Ne
Nizozemska	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Ne
Poljska	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	Ne
Portugal	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Ne
Rumunjska	Da	Ne	Da	Ne	Da ⁽¹⁴⁰⁾	Da	Ne	Ne
Švedska	Da	Da	Ne	Da	Da ⁽¹⁴¹⁾	Da	Da	Ne

¹³⁵ Za građane u inozemstvu.

¹³⁶ Za građane u inozemstvu, birače koji služe zatvorsku kaznu i birače u ustanovama za zadržavanje.

¹³⁷ Za građane u inozemstvu.

¹³⁸ Za građane u inozemstvu.

¹³⁹ Nije moguće odabrati osobu za pomoć po vlastitu izboru.

¹⁴⁰ Za građane u inozemstvu.

¹⁴¹ Za građane u inozemstvu.

Zemlja	Mobilno glasovanje ⁽¹²⁵⁾	Glasovanje ispred biračkog mjesta ⁽¹²⁶⁾	Odabir biračkog mjesta ⁽¹²⁷⁾	Glasovanje unaprijed ⁽¹²⁸⁾	Glasovanje poštom ⁽¹²⁹⁾	Glasovanje uz pomoć druge osobe ⁽¹³⁰⁾	Glasovanje preko opunomoćenika ⁽¹³¹⁾	Glasovanje putem interneta ⁽¹³²⁾
Slovenija	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Ne
Slovačka	Da	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne